

Arbetsrapport 2007-61

Högskola och region – ett trevande förhållande
Reflektioner över exemplet Västra Götalandsregionen

ENRICO DEIACO, ANDERS BROSTRÖM & LARS GESCHWIND

Institutet för studier av utbildning och forskning
Drottning Kristinas väg 33D
SE-114 28 Stockholm
www.sister.nu

ISSN 1650-3821

FÖRORD

I arbetet med IVA-projektet Framtidens Universitet uppdrogs åt SISTER att genomföra en studie av den roll regionen kan spela för forskning och högre utbildning samt den roll som forskning och högre utbildning kan spela för den regionala utvecklingen. Frågan är knappast ny men har fått förnyad aktualitet genom bl.a. arbetet i Ansvarskommittén.

En central uppgift i studien har varit att dels sammanfatta den internationella litteraturen kring förhållandet mellan region och högskola, dels använda erfarenheterna från Västra Götaland för att belysa vissa frågor kring hur regionens lärosäten anpassat sig till ett alltmer regionaliserat utbildnings- och forskningslandskap.

Studien har finansierats av IVA, Riksbankens Jubileumsfond och Västra Götalandsregionen. Delar av studien har presenterats vid två konferenser nämligen i Jonsered den 11 maj 2006 och i Malmö den 13 februari 2007. Båda konferenserna finansierades av Vinnova och Riksbankens Jubileumsfond tillsammans med Västra Götalandsregionen, SydSam – Samverkan i Sydsverige samt Region Skåne.

Vi vill passa på att tacka för den omfattande hjälp vi fått av alla de människor som vi mött genom projektet, vilka har bistått oss i stort och smått och generöst ställt upp med sin tid.

*Författarna,
Stockholm i mars 2007*

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

FÖRORD	2
INNEHÅLLSFÖRTECKNING	3
1 Inledning och bakgrund.....	5
Problemet.....	5
Syfte och metod	5
2 Högskolesystemets drivkrafter.....	6
Dominerande drag i den förda högskolepolitiken: expansion och ökad prioritet	7
Akademins spänningsfält: universitetsdröm vs profilering.....	8
Ny riktning: arbetsfördelning, excellens, och global marknad	11
Tillämpning och anställningsbarhet – högskolornas samverkan med det omgivande samhället	14
Sammanfattning: det lokala samspelet har givits stärkt betydelse.....	16
3 Samverkan och styrning – regionaliseringens hinder och möjligheter	18
Försök med storregioner	19
Ansvarsutredningen och den högre utbildningen	20
Bortom den regionala nivåns låga status	21
4 Högskolesystemet i västra götaland	23
Ett västsvenskt utbildningslandskap	23
Tre högskolors profiler och strategier.....	26
Västsvenska högskoleallianser	31
Sammanfattning	34
5 Regional förvaltning och högskola – ett trevande förhållande	35
Organisation och ansvar.....	35
Regionens förväntningar på högskolan	35
Regionalt utvecklingsarbete	36
Befintliga band mellan region och högskolor.....	37
Mot tydligare plattformar för samverkan.....	40
Slutsatser.....	41
6 Avslutande diskussion	42
Högskolans spänningsfält.....	42
Från samtal om samverkan till riktiga projekt	43

Uppgifter för ett regionalt partnerskap	44
Gränssnitten mellan region och högskola	45
Behövs förändrade förutsättningar för högskolan?.....	47
7 Referenser	48
Intervjuer	48
Litteratur.....	48
Tidigare arbetsrapporter/working papers	53

1 INLEDNING OCH BAKGRUND

PROBLEMET

Sverige och dess regioner står inför en rad utmaningar och möjliga förändringar. Ett flertal studier hävdar att framtiden kräver omställningar på den regionala nivån. Den s.k. Ansvarsutredningen behandlar bl.a. frågan om lämplig storlek och mandat för en sub-nationell (regional) förvaltningsnivå i 2000-talets Sverige. En förändrad regionindelning med nya regionala ansvarsområden skulle sannolikt även påverka villkoren för kunskaps- och kompetensförsörjningssystemens organisation. Med en sammanhållen regional förvaltningsnivå skulle exempelvis mål och medel för ekonomisk förnyelse och utveckling styras genom en organisation med starkare och mer mångfacetterade band till regionens lärosäten än dagens länsstyrelser, vilket förmodligen skulle skapa nya spänningsfält för högskolans verksamhet. Regioner och högskolorna ställs också inför en rad andra utmaningar som exempelvis en allt högre grad av konkurrensutsättning av högskolan, en ökad internationalisering av företagens FoU och en ökad konkurrens mellan regioner.

Vi diskuterar i denna rapport den regionala dimensionen av högskolans verksamhet. Rapporten behandlar också relationerna mellan olika lärosäten i en region. En regional högskolepolitik skulle också kunna handla om en ökad arbetsfördelning mellan lärosäten, för att förhindra att man i alltför stor utsträckning gör samma saker. Sedan en längre tid har det i utbildnings- och forskningspolitiska sammanhang framhävts vikten av samverkan, koncentration och profilering. Inte minst har Högskoleverket påpekat detta i sina ämnes- och programutvärderingar. Det bakomliggande budskapet är att det finns alltför stora likheter mellan utbildningar runt om i landet och att det finns ett behov av att koncentrera resurserna av kvalitetsskäl. Vi vill därför diskutera förutsättningar för en ökad *regional* profilering och samverkan mellan lärosäten.

SYFTE OCH METOD

Syftet med föreliggande rapport är således att påbörja en diskussion av ett stort tema, nämligen frågan om organisation av högskolans kunskaps- och kompetensförsörjning i ett regionalt perspektiv.

Vi har valt att titta närmare på en svensk region – Västra Götalandsregionen (VGR) – som sedan en tid har utvecklat sin syn på och hållning till den regionala kunskapsinfrastrukturen. Jämte Region Skåne har VGR fungerat som försöksregion när det gäller större ansvar och ökade befogenheter. Det skulle bl.a. kunna innebära nya former av samarbeten och arbetsfördelning mellan högskolor i regionen. Vi frågar därför: Vilka erfarenheter har gjorts? Vilka hinder och möjligheter finns det för en regional kunskapsförsörjning? Vi har avgränsat studien till att främst omfatta relationen mellan VGR och tre högskolor i Västra Götalandsregionen: Högskolan i Borås, Högskolan i Skövde samt Högskolan Väst. Vi diskuterar även de tre högskolornas samarbete med varandra och med andra lärosäten i frågor som rör profilering och samverkan.

För att närma oss den ovanstående problemformuleringen har vi genomfört följande:

- Kartläggning av existerande åtgärder
- Kartläggning av de regionala högskolornas anpassning (profilering, koncentration och samverkan) till nya kunskapsbehov (utbildning, forskning och samverkansuppgiften)
- Undersökning av förutsättningarna för en regional ”kunskapspolitik” och diskuterat konsekvenser
- Litteraturstudier av ny teori om regional kunskapsutveckling
- Analyser av högskolornas anpassning till nya omvärldsvillkor genom användning av bl.a. NU-databasen och högskolans strategiplaner
- Intervjuer med centrala företrädare inom region och högskola

2 HÖGSKOLESYSTEMETS DRIVKRAFTER

För att kunna analysera den regionala dimensionen av högskolans verksamhet behövs en problematisering av högskolesystemets logiker och drivkrafter. Detta avsnitt sammanfattar några viktiga, i högskolesystemet väl kända, trender. Syftet är att sätta in de regionala aspekterna i ett större perspektiv. För en mer utförlig beskrivning och analys hänvisar vi till några av SISTERS tidigare publikationer (se referenser i löpande text nedan).

DOMINERANDE DRAG I DEN FÖRDA HÖGSKOLEPOLITIKEN: EXPANSION OCH ÖKAD PRIORITET

De senaste decennierna har Sverige, liksom hela Västvärlden, präglats av en snabb expansion av den högre utbildningen. Vi lever sedan en längre tid i massutbildningens era (Trow 1974). I Sverige tog expansionen först fart under 50- och 60-talen. Då skedde en snabb expansion av den högre utbildningen som ett resultat av de stora utredningarna U 55, U 63 och U 68. Universitetsutbildningen övergick från att vara tillgänglig för ett fåtal till att rikta sig till allt fler. Mellan åren 1957 och 1967 ökade antalet studenter från 27 000 till 90 000, dvs. en tredubbling. Den andra stora expansionen skedde under 90-talet då antalet studenter fördubblades. Idag läser drygt 300 000 studenter i högskolan och knappt hälften av varje årskull går vidare till högre utbildning (Högskoleverkets årsrapport 2006).

En höjning av utbildningsnivån i Sverige har ansetts dels leda till större tillväxt dels till ett bättre liv för den enskilde individen. Tillgängligheten till högre utbildning har varit en hjärtefråga för såväl nationella som regionala politiker, vilket har medfört en stark ökning även av antalet högskolor. I Sverige har vi sedan 1977 års högskolereform en enhetlig sektor. Ett hundratal allmänna utbildningslinjer inrättades genom reformen. Expansionen av den högre utbildningen har skett utan att man gjort radikala formella avsteg från det Humboldtska paradigmet att högre utbildning ska vara forskningsanknuten. Flera yrkesutbildningar har inordnats i högskolan, bl.a. med ökad koppling mellan forskning och utbildning som ett uttalat mål. Ett sådant exempel är vårdutbildningarna, ett annat utbildningarna vid socialhögskolorna, ett tredje lärarutbildningen. Sammanlagt tillfördes högskolan 46 000 studenter genom integrationen av dessa utbildningar. Expansionen av högre utbildning är således både produkten av att fler människor påbörjar sådana studier, och att flera utbildningar som tidigare inte var statliga högskoleutbildningar blev det 1977. För närvarande har vi 39 högskolor i Sverige (Högskoleverkets årsrapport 2006).

1977 års reform innebar dock inte enbart en centralisering av högskolepolitiken. Förutom det hundratal centralt bestämda utbildningslinjer som blev följden av 1977 års system, fanns även lokala linjer. Det fanns en regional beslutsnivå, där Sverige indelades i sex högskoleregioner med ett universitet och ett antal högskolor i varje region. Regionstyrelsen skulle fördela medel till lärosätena i regionen och ha ett

sammanhållande ansvar för anknytningen mellan lärosäten med respektive utan forskningsresurser. Regionstyrelserna avvecklades år 1988 (Högskoleverket 2006).

AKADEMINS SPÄNNINGSFÄLT: UNIVERSITETSDRÖM VS PROFILERING

En fråga som ofta debatterats är roll- och arbetsfördelningen mellan lärosäten – inte minst mellan högskolor och universitet. Under en lång period hade de ”regionala” högskolorna och universitetsfilialerna ingen egen forskning. De var uteslutande utbildningsinstitutioner. Genom ett beslut 1997 fick dock även högskolor utan generell examensrätt för forskarutbildningen fasta forskningsresurser. Som situationen ser ut idag, finns det en karriär att göra för högskolor, där ökad djup och större bredd eftersträvas. Drivkraften är både ekonomiska resurser och status. Strategin att utvecklas mot universitetsstatus faller sig också naturligt för många akademiskt verksamma. Man strävar mot allt högre nivåer, både på disciplinnivån och på lärosätetsnivån. I den internationella litteraturen talar man om ”academic drift”.

Den inomakademiska drivkraften att nå högre nivåer i utbildning och forskning är emellertid endast en förklaring. Vid samtliga hittills genomförda nyetableringar av högskolor och samt vid ”befordran” av högskolor till universitet, har regionen spelat en aktiv och ibland avgörande roll. Regionalpolitiska hänsyn spelade stor roll när Umeå universitet grundades. Beslutet föregicks av intensiv västerbottnisk lobbying på departementet. När en föreslagen universitetsfilial i Växjö utreddes utsattes aktörerna för ihärdiga påtryckningar från företrädare för regionen, inklusive inrikesministern, och kronobergaren, Rune Johansson (Konnander 2002). Även vid de senaste besluten om universitetsstatus har regionalpolitiska skäl spelat en avgörande roll. Av de fyra senaste kvalitetsprovningarna som genomfördes av Högskoleverket (av högskolorna i Örebro, Karlstad, Växjö samt Mitthögskolan) var det endast en, Karlstad, som uppfyllde kvalitetskraven. Men universitetsstatusen fick högskolorna ändå, eftersom det ansågs vara viktigt för respektive region.

Driften mot högre examensnivåer, som alltså både har ett inom- och ett utomvetenskapligt ursprung, har medfört tydliga mål för högskolorna.

Strategidokumentet präglas av diskussioner om hur universitetsstatus ska uppnås.

Denna strävan har haft positiva effekter, i termer av kvalitet, drivkraft och även när det gäller sammanhållningen internt vid högskolan. Det långsiktiga målet att bli universitet

för människor samman. Mycket talar dock för att högskolornas uppåtsträvan – som är rationell med tanke på hur kriterier och belöningsystem är utformade – kan motverka en lärosätesprofilering. Istället för att satsa på en tydlig koncentration av resurserna på lärosätet till de strategiska styrkeområdena tvingas man att bli bredare än vad kompetensen räcker till för.

En möjlig lösning på detta strukturella problem vore att göra det möjligt för högskolor att få examensrätt inom forskarutbildning (och master) inom smalare områden än vetenskapsområde. Det är dock inte helt riskfritt att profilera sig tydligt, vilket Blekinge Tekniska Högskola är ett exempel på. BTH har satsat på IT-utbildningar som sin profil, vilket har inneburit mycket svåra tider när konjunkturen vände nedåt och IT-bubblan sprack. Med ett finansieringssystem som bygger på antagning och examinerade studenter blev inkomsterna för grundutbildning små. Det finns inte heller några möjligheter för högskolorna, som myndigheter, att överföra eller bygga upp ett eget kapital, vilket leder över till en annan problematik, nämligen om myndighetsformen är den bästa offentligt rättsliga statusen för universitet och högskolor.

Universitetsvärdigheten handlar emellertid långtifrån bara om resurser. Trots den formellt homogena högskolesektorn, upplevs det som att det finns en stor statusskillnad mellan universitet och högskolor. Det anses helt enkelt bättre att vara universitet än högskola. Denna skillnad mellan olika lärosäten finns även i andra länder, ofta mer uttalad än i Sverige. Den svåra utmaningen är att skapa ett system där man kan vara olika men ändå bra (t.o.m. excellent). Ett annat, mer radikalt förslag, är en uppdelning mellan universitet och högskolor i en tudelad sektor, som man har i Finland. Ett tredje är att ha ett mer diversifierat och hierarkiserat system som det som finns i USA eller England. I dessa system är det bara vissa lärosäten som bedriver fullskalig forskning, medan ett stort antal bedriver grundutbildning.

Ambitionen att behålla starka band mellan forskningsutförande och utbildning har i Sverige lett till ett slags kompromiss, där ett antal lärosäten givits universitetsstatus medan andra tilldelats rätten att utfärda forskarexamina inom ett visst vetenskapsområde. I praktiken har dock många högskolor ringa möjligheter att koppla aktivt forskningsarbete till samtliga utbildningar (Wikhall 2002). Även om det successivt blivit en mindre andel, är det fortfarande ca 90 procent av forskningsfinansieringen som

går till de äldre, etablerade universiteten. De övriga 10 procenten fördelas mellan unga universitet och högskolor, både med vetenskapsområde och utan.

Frågan om den egna regionens tilldelning av nya resurser för högre utbildning och forskning har varit mycket viktig för regionala och lokala makthavare och dragkampen om dessa resurser stundtals hård. Man kan något tillspetsat säga att tilldelningen av statligt finansierad högre utbildning och forskning tillsammans med lokalisering av andra statliga myndigheter fått drag av regionalpolitik i en uppdaterad form – detta samtidigt som tyngdpunkten på det regionalpolitiska området flyttats från utjämning till tillväxtskapande insatser.

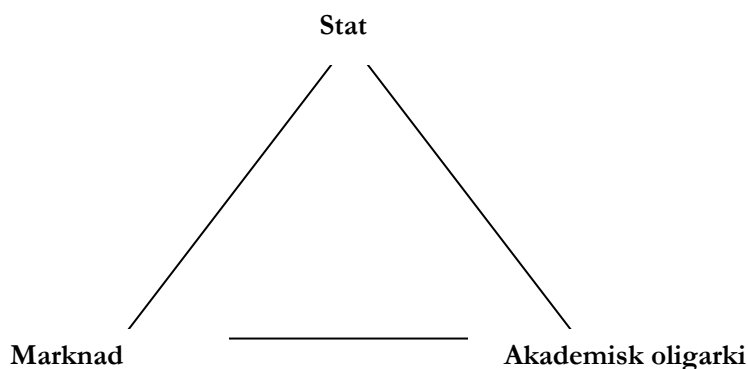
På flera sätt kan man säga att expansionen och tillskapande av nya lärosäten haft positiva, avsedda effekter. Först och främst har ökad tillgänglighet till utbildning minskat den geografiska snedrekryteringen i landet och höjt utbildningsnivån överlag (Wikhall, 2001). Det gäller framför allt de något äldre och de allra yngsta studenterna, som generellt sett är mindre rörliga. Expansionen av högre utbildning över landet har också tvingat fram ett visst nytänkande och nyorientering i det svenska högskolesystemet, på grund av konkurrensen om studenter, lärare/forskare och forskningsmedel. Däremot har föreställningen om att högskolorna nästan med ett slags automatik leder till tillväxt numera fått en mera sansad tolkning (Westlund 2003). En omfattande forskning under senare år har gått ut på att analysera vad det är hos en plats eller region som är viktigast. Svaret tycks vara att det inte finns något enkelt svar. Men egenskaper som genomgående återkommer hos de mest framgångsrika regionala innovationssystemen är skala och storlek. Ett enskilt universitet behöver inte vara stort om det har en omgivning av andra universitet, institut, forskande företag och en rik innovationsmiljö i övrigt. I rätt miljö kan även små aktörer göra en skillnad. Ensamma i en tunn innovationsmiljö kan inte ens stora investeringar i FoU ändra på särskilt mycket. Generellt tycks gälla att kraftfulla forskningsmiljöer har påtagligt bättre förutsättningar än tunna att attrahera investeringar av den typ som anses kunna främja tillväxt i det kunskapsbaserade samhället.

NY RIKTNING: ARBETSFÖRDELNING, EXCELLENS, OCH GLOBAL MARKNAD

Internationellt blir utbildningssystemen mer likartade på en nationell nivå, bl.a. genom Bologna-processen vars övergripande mål är att underlätta rörligheten mellan olika länder (Teichler 2004). Men inom respektive land sker en diversifiering och hierarkisering av lärosätena. Målet är en tydligare arbetsfördelning och, framför allt, en kraftsamling på de lärosäten och miljöer som är excellenta. Ett exempel är Tyskland där nyligen ett antal ”excellensuniversitet” har utnämnts. En annan tydlig trend, bl.a. i Danmark, är fusioner, med sikte på att få större och mer konkurrenskraftiga universitet. En inte obetydlig faktor i sammanhanget är betydelsen av olika typer av rankinglistor. Genom fusioner erhålls enheter som tros ha bättre möjligheter att ta upp den internationella kampen om bättre ranking. En annan styrande omständighet är forskningsfinansieringen, som alltmer kommit att betona excellens och kritisk massa. Den ökande ex post-utvärderingen av forskningens resultat är ytterligare ett viktigt villkor.

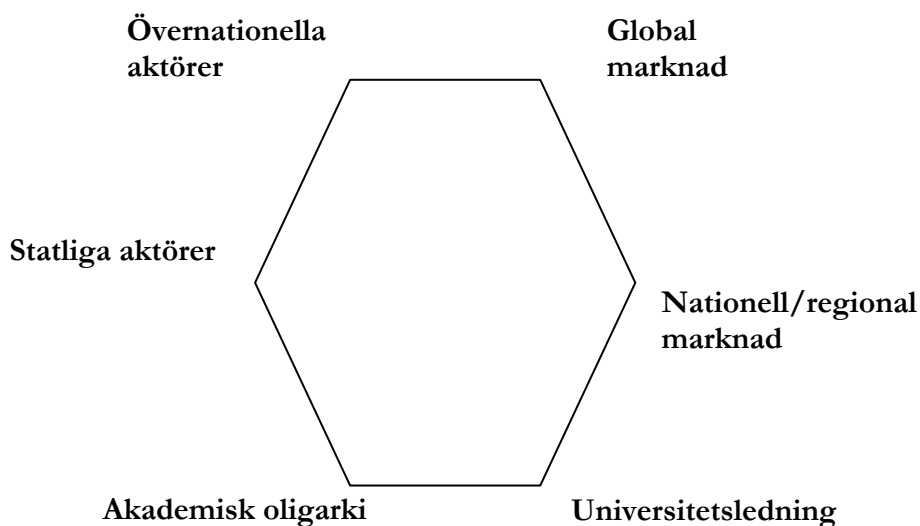
Burton Clark (1983) har fångat högskolors och universitets speciella förutsättningar i en, numera berömd, analystriangel:

Figur I: Burton Clarks modell över tre kraftfält

Den har sedan vidareutvecklats av flera forskare, bl.a. Barbara Kehm (2002).

Figur II: Utvecklad modell med sex kraftfält

Dessa figurer visar hur mångfacetterad högskolesektorn är. Ett antal logiker och ramförutsättningar styr handlingar hos de enskilda individerna. För att förstå den regionala aspekten av högskolan behöver man även ha de övriga hörnen i åtanke. Kopplat till den svenska situationen för tillfället kan vi konstatera att högskolorna och universiteten, åtminstone en del av dem, agerar på en global marknad där det råder hård konkurrens om studenter, lärare och forskningsresurser. Alla utbildningar påverkas av den s.k. Bologna-processen, som har initierats av övernationella aktörer men givits olika nationella tolkningar.

Det finns tydliga tecken på att den förda högskolepolitiken har nått vägs ände. Expansionen av högskolan har stannat av. Antalet nybörjarstudenter har minskat, antalet forskarstuderande likaså. Akademikerarbetslösheten har under ett par år varit hög, vilket även har uppmärksamats i media. Det kan vara en orsak till vikande siffror, vid sidan av konjunkturella faktorer. Det kan också handla om en uppkommen skepsis till högre utbildning. Varför ska man satsa på en lång utbildning som inte nödvändigtvis ger god ekonomisk utdelning, kanske inte ens ett fast arbete? Regeringen har ett flertal ansökningar om vetenskapsområde respektive universitetsstatus på sitt bord, men sedan Mitthögskolan blev Mittuniversitetet årsskiftet 2004/2005 har ingen ansökan remitterats till Högskoleverket för prövning. Det finns även andra tecken på att högskolan i Sverige står inför förändringar. Nyligen presenterades en utredning av den eftergymnasiala yrkesutbildningen som innehöll förslag om ökade resurser till yrkeshögskolor i Sverige. Dessa förslag skulle i en förlängning kunna leda till en uppluckring av den på pappret heterogena högskolan, möjligen till ett binärt system. Redan idag finns dock kvalificerad yrkesutbildning (KY). Utbildningarna är 1-3 år långa och genomförs i nära samarbete med näringslivet. KY-utbildningarna bedrivs idag av olika utbildningsanordnare, t.ex. gymnasier och högskolor. Ansvarig tillsynsmyndighet är KY-myndigheten.

Den nuvarande forskningspolitiken betonar vikten av excellens. När det gäller sektorn i stort, och fördelat på alla lärosäten, gäller det att balansera utbildningens krav på forskningsanknytning med en globaliseringslogik som säger att de ”bästa” vetenskapliga miljöerna kommer att premieras med internationellt rörliga medel från såväl näringsliv som offentliga finansärer (t.ex. EU:s ramprogram och ett framtida europeiskt forskningsråd). Härmed väcks krav på att statens forskningsmedel används på ett sådant sätt som medger att vissa miljöer kan växa sig starka och konkurrenskraftiga. Konsekvenserna kan synas gå stick i stäv med ambitionen att bedriva forskning vid ca 40 lärosäten utspridda över ett så glest befolkat land som Sverige. En form av arbetsfördelning uppnås dock redan idag genom att dessa miljöer konkurrerar om

forskningsresurser, men många menar att detta inte är tillräckligt och vill se en tydligare rollfördelning inom högskolesystemet.¹

Även utbildningen bedrivs alltmer i en global kontext. I ökande utsträckning strävar universitet och högskolor efter att attrahera utländska studenter till sina utbildningar. Inte minst är masternivån den nivå som erbjuds på engelska med syfte att rekrytera internationellt. Genomförandet av den europeiska Bologna-processen, som innebär en till ett utbildningssystem i tre nivåer – grundläggande nivå, avancerad nivå och forskarnivå – ses av många som ytterligare en drivkraft för starkare differentiering. Den tydliga nivåindelningen ska underlätta för studenternas rörlighet mellan olika lärosäten, vilket kan tänkas leda till att de lärosäten som har forskarutbildning och omfattande forskning inom ett visst område och därmed kan erbjuda mer attraktiv utbildning på den högre nivån inom detta område drar till sig masterstudenter från andra lärosäten, både från närområdet och internationellt. På motsvarande sätt kan lärosäten tvingas söka sig mot en specialisering på den grundläggande nivån inom de områden där de inte har egen forskarutbildning. Trycket på differentiering genom Bologna-processen har i Sverige också getts formella former, då den förre utbildningsministern slagit fast att endast lärosäten med rätt att utfärda forskarexamina inom ett vetenskapsområde ska få utfärda examina på Bologna-modellens masternivå. De övriga fick, i sista stund innan propositionen klubbades igenom, möjlighet att ansöka om examensrätt för masternivån hos Högskoleverket.

TILLÄMPNING OCH ANSTÄLLNINGSBARHET – HÖGSKOLORNAS SAMVERKAN MED DET OMGIVANDE SAMHÄLLET

En bestående förändring för högskolesystemet under den senaste 20-årsperioden är att högre utbildning och forskning allt starkare kopplas samman med ekonomisk konkurrenskraft för en nation eller region. På forskningssidan har denna nyorientering givits uttryck i den sedan 1996 lagstadgade ”samverkansuppgiften”. Med relativt kort mellanrum har såväl Riksrevisionen som Högskoleverket genomfört utvärderingar av högskolans arbete med samverkansuppgiften. I Riksrevisionens rapport *Tillväxt genom samverkan? Högskolan och det omgivande samhället* (2005) slås fast att det finns ett behov av att samverkansuppgiften definieras bättre, samt att uppgiften blir en målstyrd

---

¹ Hit får i detta sammanhang även de offentliga forskningsinstituten räknas.

verksamhet som får tydliga återrapporteringskrav. Det framhålls vidare att det är viktigt att samtliga lärosäten blir aktiva parter i de regionala tillväxtprogrammen. Omfattningen av uppdragsutbildningen bör helst inte minska, i synnerhet inte den del som har näringslivet som uppdragsgivare. Dessutom konstateras att det är viktigt att högskolans anställda ges goda möjligheter och incitament att samverka. Även i Högskoleverkets utvärdering av samverkansuppgiften betonas ”morötternas” betydelse (HSV 2004b). Det måste löna sig bättre i termer av karriärutveckling för den enskilde läraren/forskaren att engagera sig i samverkansfrågor. Till skillnad från de första två uppgifterna (utbildning, forskning) saknar denna än så länge ”egen” finansiering, och har därför i det ekonomiskt hårt trängda högskolesystemet tagit tämligen olika form och uttryck vid olika lärosäten – allt efter forskningens inriktning och ambitionsnivån hos ledande företrädare. I Högskoleverkets rapport ses dock inte samverkan som en tredje uppgift utan som en integrerad del av utbildning och forskning (Högskoleverket 2004).

Hur ska vi då förstå samverkan vid svenska lärosäten – som försummad uppgift eller som politiserat krav på tvären mot akademins ”verkliga” uppgifter? Som Edqvist (2003) påpekar är det inte fråga om ett radikalt skifte från utilitaristiska motiv till ett innovationsparadigm, men snarare om att flera lager av motiv med olika uppfattningar om syftet med offentlig forskningsfinansiering lagts över varandra utan att tidigare lager lyfts bort. Dessa olika lager, som Edqvist med ett lån från Ruivo (1994) benämner ”Science as a motor of progress”, ”Science as a problem solver” och ”Science as a source of strategic opportunity” hänger samman med skilda forskningspraktiker, finansieringssystem, organisation av forskning och olika slags relationer mellan högskolesfären och det övriga samhället. Schilling (2005) menar att dessa olika praktiker inte har integrerats till en sammanhållen svensk innovationspolitik, vilket länder som Finland och England varit mycket tydliga med. Innovationslinjen har i Sverige lagts vid sidan av den traditionella forskningspolitiken, som domineras av grundforskningslinjen. Dessutom har innovationslinjen givits ganska begränsade resurser (Ibid.). För många av de mindre högskolorna, som i praktiken är utestängda från många av de största anslagen från Vetenskapsrådet och som har begränsade egna forskningsmedel, har dock forskningsmedel kopplade till krav på samverkan och på tillämpbarhet kommit att få avgörande betydelse för möjligheten att alls driva forskning.

En parallell till trycket på ”tillämpbarhet” och ”kommersialisering” i högskolornas forskning finns på utbildningssidan, genom Bologna-processen, kravet på studenternas ”anställningsbarhet”. I varje kursplan och examensbeskrivning ska den tänkta arbetsmarknaden diskuteras och redovisas. Tanken är att den grundläggande nivån (bachelor) ska räcka till att etablera sig på arbetsmarknaden. Det finns en ökad medvetenhet bland potentiella studenter om att en akademisk examen i sig inte utgör en garanti för ett arbete och utbildningar som kan visa en hög grad av anställning bland de examinerade därför kan komma att åtnjuta högre söktryck.

SAMMANFATTNING: DET LOKALA SAMSPELET HAR GIVITS STÄRKT BETYDELSE

Vi ser alltså att den högre utbildningen expanderat både om man ser till total volym, till antalet institutioner eller till den geografiska närvaron av högre utbildning. Ökat intresse från politiker, företrädare för näringslivet och samhället i stort är både en förklaring till och en följd av denna snabba expansion. Den politiska pendeln slår nu tillbaka. Utvecklingen förefaller gå åt att betona excellens och önskan om diversifiering och profilering. Vi vill komplettera denna översikt med att lyfta fram tre konkreta krafter som inom de ovan beskrivna trendlinjerna som kan sägas driva högskolorna mot ökad förankring i regionala och lokala förhållanden.

För det första har expansion av utbildning över landet lett till att en ökad andel av lärosätenas studentrekrytering kommer från det egna länet. Även om fenomenet är särskilt tydligt vid de s.k. ”regionala” högskolorna gäller detta även äldre lärosäten med en tradition av mer nationell rekrytering. Så är t.ex. KTH och Chalmers idag främst lärosäten för den egna regionen; enbart några enstaka studenter från svenska regioner med ”egen” civilingenjörsutbildning söker sig idag till de klassiska tekniska högskolorna (Broström, Deiacco, Sörlin, 2004).

För det andra har tendensen att i ökande grad rikta forskningsfinansiering mot forskningsmiljöer med ”kritisk massa” och, kanske än viktigare, att knyta rätten att utfärda masterexamen till de befintliga rätterna att utfärda forskarexamina skapat nya incitament till organiserat och strategiskt samarbete mellan lärosäten. De senaste åren har vi sett ett antal mer eller mindre fullbordade initiativ till allianser, överenskommelser och arbetsfördelning och fusioner mellan lärosäten (Broström, Deiacco, Melin, 2005).

Dessa samarbeten har i regel en geografisk komponent, även om de inte med nödvändighet följer administrativa regiongränser. De nya forskningsvillkoren kan vara på väg att på allvar tvinga fram en ny regional samarbetsstruktur mellan lärosäten.

För det tredje har kraven på att bedriva ”tillämpbar” forskning för att åtnjuta forskningsfinansiering från aktörer som VINNOVA, EU och KK-stiftelsen ofta åtföljts av olika incitament för att uppmuntra regional samverkan mellan näringsliv och högskola. Dessutom har den ”regionala” fokusering som kommit till uttryck i regionala tillväxtavtal, EU:s strukturfonder och den aktuella Ansvarsutredningen fostrat länkar mellan högskolornas ledning och de olika ”samverkansenheter” som finns på snart sagt varje lärosäte å ena sidan och företrädare för regional förvaltning och näringsliv å den andra.

Trenderna pekar således mot en uppgradering av både det lokala samspelet och en ökad internationalisering. Precis som i näringslivet kan åtminstone några högskolor ta en ”glokal” position medan andra kan välja att specialisera sig på den lokala rollen. I nästföljande kapitel diskuteras först regionaliseringens hinder och möjligheter innan vi i kapitel fyra diskuterar hur lärosäten i Västra Götaland anpassat sig till de nya trenderna.

3 SAMVERKAN OCH STYRNING – REGIONALISERINGENS HINDER OCH MÖJLIGHETER

Följande kapitel innehåller en redogörelse för den regionala politikens förutsättningar och förändringsprocesser. Vi inleder med att diskutera på vilket sätt det teoretiska begreppet ”governance” kan användas för att förstå hur en framgångsrik interaktion mellan högskola och region kan fungera.

Idéer om styrning och ledning som går under samlingsnamnet ”governance” har vunnit starkt intresse i politisk debatt under det senaste decenniet. Governance-begreppet har framställts som ett mellanliggande alternativ till idéer om den fria, okoordinerade marknadens överlägsenhet som princip för i stort sett samtliga samhällsfunktioner å den ena sidan och centraliserad toppstyrning å den andra. Mot marknadsbaserade styrningsprincipers mål om effektiv allokering av resurser och den centralbyråkratiska styrningens fokusering på effektiv måluppfyllelse är man inom governance-traditionen inriktad på att uppnå konstruktiv dialog som resulterar i välförankrade åsikter och synsätt.

Jämfört med teorier för styrning kommer med införandet av begreppet ”governance” en ökad betoning av osäkerhet, genom att de aktörer som ska ”styras” ingår i komplexa system.² Denna osäkerhet hänger samman med aktörernas höga grad av självbestämmande och de olika aktörernas skiftande verkligheter och agendor. Med denna syn följer också att en ”styrande” aktör med samordningsansvar – som t.ex. en regional ledningsnivå – aldrig kan ha mer än en begränsad översikt över hela systemet. Den regionala nivåns styrning kan bäst förstås som en aktiv vilja att påverka andra aktörer; utfallet kommer alltid att vara osäkert (Nilsson & Uhlin, 2001).

Hur kan då effektiv påverkan åstadkommas? Den brittiske sociologen Bob Jessop (1997) menar att aktörer i sociala system för att kunna agera tillsammans reducerar en komplex och ”intrasslad” (Deiaco & Broström, 2005) verklighet till modeller av verkligheten och utvecklar former för lärande och koordinering över sociala och

---

² Jessop (2003) definierar governance som: “the reflexive self-organization of independent actors involved in complex relations of reciprocal interdependence, with such self-organization being based on continuing dialogue and resource-sharing to develop mutually beneficial joint projects and to manage the contradictions and dilemmas inevitably involved in such situations.”

administrativa gränser. Därigenom kan på sikt en *gemensam världsbild* (förväntningar, normer) växa fram. Därmed skapas en grund för reell styrning av aktörernas enskilda handlande. Jessop (1997, 2003) kallar denna slags styrning ”meta-styrning”.

I ett liknande resonemang framhåller Nilsson & Uhlin (2001) betydelsen av ”stora berättelser” för att generera mening, tillit och kontext samt skapa stadga åt en ny, framväxande ordning. För att hitta meningsfulla gemensamma visioner och prioriteringar för en region måste först en någorlunda gemensam bild av själva den regionala nivåns betydelse förankras bland de deltagande: ”Om inte berättelsen om ’det regionala innovationssystemet’ är trovärdig, dvs. om inte ’berättaren’ [...] lyckas göra den trovärdig, kommer den heller inte att generera den dynamiska tilliten.”

FÖRSÖK MED STORREGIONER

Sverige har en lång tradition av subnationellt styre. Uttrycket kommunal självstyrelse fick sitt första uttryck genom 1862 kommunala förordningar. Sedan dess har graden av kommunalt självstyre varierat. Under vissa perioder har den statliga regleringen varit betydande medan andra perioder kännetecknats av decentralisering. Under 1990-talet t.ex. skedde en påtaglig decentralisering och en tydlig tendens mot marknadsorientering. Det paradoxala med den svenska modellen är att den både är decentraliserad och centraliserad – en decentraliserad välfärdsstat har den kallats. Däremot innehåller den inte någon tredje nivå, med suveräna politiska organ på mellannivå (Häggroth 2005).

Åsikten att Sverige borde överlämna större ansvar till en regional nivå och omfördela den rådande ansvarsfördelningen mellan län, landsting och kommuner har framförts i olika former under lång tid. Det europeiska intresset för ett ”regionernas Europa” gav under 80- och 90-talen förnyad drivkraft åt frågan (OECD 1999). Allra störst intresse har funnits i lite större regioner med en stark egen identitet att hävda gentemot riksintressena och mot makthavare i huvudstaden. Efter ett antal riksdagsbeslut mellan 1996 och 1998 bildades ett antal försöksregioner genom sammanslagningar av län och genom att landstingen gavs uppdrag inom regionplanering. Försöksregionerna blev Region Skåne och Västra Götalandsregionen.

Statskontoret har gjort en utvärdering av i vilken mån försöksverksamheten i Västra Götaland och Skåne har bidragit till bättre resursutnyttjande genom förbättrad samordning på regional nivå (Statskontoret, 2004). Utredarna sammanfattar den nya

organisationens fördelar som att den skapat beslutskraft och tydliga forum för överväganden, beslut, ansvarstagande och förankring på politisk nivå. Bl.a. anses detta ha givit ökad kraft för arbete med regionala strategier för utveckling. Den sammanhållna organisationen anses också ha skapat mervärden genom samordningen. Utredarna bedömer dock, med en något paradoxal hänvisning till att ”samarbetsmönstren också blivit mer komplexa”, att dessa svar inte ger tillräckliga argument varken för eller emot införandet av en regional organisation av VGR:s typ.

ANSVARsutredningen och den högre utbildningen

Kraven på ”regionalisering” av Sverige resulterade också i en parlamentarisk kommitté med uppdrag att se över frågan om landets framtida ansvarsfördelning och organisation. Den s.k. Ansvarskommittén tillsattes i januari 2003 och levererade sitt slutbetänkande i februari 2007. Förslaget innebär att 6-9 direktvalda regionkommuner ska inrättas, som ersätter dagens 21 landsting. Förutom ett övertagande av ansvaret för hälso- och sjukvården ges regionkommunerna ett samlat uppdrag inom regional utveckling och tillväxt. Parallellt organiseras staten om i 6-9 nya län vilka sammanfaller med regionkommunerna. Dessa blir också grundmodellen för indelningen av statliga myndigheter (Ansvarskommitténs slutbetänkande Hållbar samhällsorganisation med utvecklingskraft, SOU 2007:10).

Kommittén har dessförinnan kommit med ett delbetänkande, (SOU 2003:123), vilket diskuterar samhällsförändringar som skulle kunna motivera förändringar av strukturen och uppgiftsfördelningen i det offentliga Sverige. Delbetänkandet antyder att man ser ett ”behov av förändring”, bl.a. bör den offentliga sektorns ”sektorisering” minska. Med detta avses den stuprörsprincip som ligger till grund för den statliga styrningen. Man noterar att en ansvarsförskjutning till den regionala nivån är en av flera möjliga vägar på vilka man kan försöka uppnå detta. Den högre utbildningen nämns i något vaga ordalag som ett av de områden vars ”sektorisering” försvagar den politiska handlingskraften och motverkar tvärsektoriella synsätt.

I arbetet har kommittén tagit hjälp av externa utredare för att belysa särskilda frågor. Tre av dessa rapporter berör skärningen mellan ansvarsutredningens frågor och den högre utbildningen. Eurofutures/Nordregio (2005) menar att medel som idag i näringspolitiskt syfte finansierar högskoleverksamhet (utbildning, forskning) med

koppling till regionala avnämare kan flyttas från nationella myndigheter till den nya regionorganisationen. Regionerna skulle alltså ges möjlighet att gå från att samarbeta med högskolan i tidsbestämda projekt till att stödja vissa utbildningsåtgärder, enskilda forskningsprojekt, starka miljöer av regionalt intresse eller tjänster på högskolan. I en senare rapport (Eurofutures, 2006) utvecklas resonemanget om regionens ansvarsområde till att ”svara för infrastrukturen kring vuxnas lärande i ett livslångt perspektiv”, genom regional finansiering. Huvudmannaskapet för högskolorna föreslås i båda rapporterna ligga kvar på staten – även om man påpekar att andra huvudmän kan bli aktuella i en framtid.

ITPS (2005) går igenom tolv politikområden i en diskussion om vilka typer av beslut inom dessa områden som kan och bör knytas till nationell, regional respektive lokal nivå. Rapporten anger att det regionala perspektivet bör dominera högskoleutbildningen så att den kan bli ”anpassad och efterfrågad”, samt att delar av de offentliga forskningsmedlen skulle kunna flyttas från nationell nivå till den regionala så att ”den detaljerade styrningen av anslaget skulle ske på en regional nivå...”. Detta tolkar vi som att resurser i första hand kan flyttas från statliga myndigheter som VINNOVA och NUTEK till regional nivå.

BORTOM DEN REGIONALA NIVÅNS LÅGA STATUS

Alltsedan expansionen av högskolan började har det funnits en implicit uppfattning att den regionala nivån innebär lägre status än den nationella eller den internationella. De mindre högskolorna, belägna i mindre städer, fick beteckningen ”regionala högskolor”, (trots att rimligen alla högskolor och universitet har en regional kontext). Begreppet regional har länge dragits med en litet nedlåtande betydelse: om man är regional betyder det att man inte räcker till på nationell eller internationell nivå, dvs. att man signalerar lägre ambitioner vad beträffar kvalitet/excellens som är så viktiga drivkrafter i dagens högskoleklimat. Det finns därför en rad inbyggda mekanismer att medvetet sträva efter att lämna den regionala nivån och snarare sikta på att bli nationellt eller internationellt ledande. Utmaningen ligger i att kunna vara aktiv på den nationella och internationella nivån och samtidigt fylla en regional roll (OECD 1999: 15). Ett par internationella exempel är MIT och GeorgiaTech. Även Chalmers tekniska högskola kombinerar den regionala/lokala nivån med den internationella (Chalmers strategier 2004-2007).

Den ovan skisserade renässansen för regionerna i Europa, och globaliseringens nedprioritering av den nationella nivån kan leda till en uppvärdering av regionen. Frågan är då om de svenska regionerna behöver förändras. Regionerna behöver, enligt Ansvarsutredningen, vara tillräckligt stora för att ta emot mer ansvar och ge en grund för arbetsfördelning och profilering. En fördel med en indelning i större regioner är att flera lärosäten kan inlemmas och sinsemellan hitta en fungerande interaktion. Det scenario med nio regioner som Ansvarsutredningen har skisserat, skulle innebära att samtliga regioner utom en skulle innehålla minst ett universitet plus ett antal högskolor. (Eurofutures 1: 110).

Utvecklingen och erfarenheterna i Västra Götaland kan användas för att belysa de möjligheter och hinder som diskuterats i kapitlet. Hur har t.ex. arbetsfördelningen och samarbetet mellan lärosätena påverkats sedan försöket med VGR började?

4 HÖGSKOLESYSTEMET I VÄSTRA GÖTALAND

Vi vänder nu blickarna mot vårt fall: Västra Götalandsregionen (VGR). I detta kapitel diskuteras högskolesystemet i Västra Götaland, med fokus på regionens tre mindre högskolor och deras profilering och samverkan i ett regionalt perspektiv. Särskilt studerar vi deras gemensamma samarbete under namnet Västra Götalands högskolor. Vi tittar närmare på om och i så fall hur de tre högskolorna har utvecklat strategier för den regionala kompetensförsörjningen och hur dessa förhåller sig till akademisk specialisering och internationell kontext.

ETT VÄSTSVENSKT UTBILDNINGSLANDSKAP

Västra Götalandsregionen har idag fem lärosäten. Två av dessa – Göteborgsbaserade Chalmers och Göteborgs universitet – har egen rätt att utfärda forskarexamina och omfattande egen forskning. Dessa båda institutioner har rötter i 1800-talet och täcker tillsammans in i stort sett hela spektret av forsknings- och utbildningsämnen. Vid sidan av dessa två väletablerade lärosäten har regionen tre mindre högskolor som vuxit fram de senaste tre decennierna: Högskolan i Skövde (1983), Högskolan Väst (1990, fram till år 2006 Högskolan Trollhättan/Uddevalla) och Högskolan Borås (1977, men med rötter i flera äldre utbildningar, t.ex. Tekniska Väfskolan som grundades 1866). De tre mindre högskolorna kan idag sägas svara för behovet av högre utbildning i VGR:s tre delregioner utanför Göteborg: Skaraborg, Fyrbodalen och Sjuhäradsbygderna.

I våra intervjuer framkommer en bild där de två större lärosätena anser att de mindre högskolorna främst bör stå för grundutbildningen i området, och inte satsa på en bred forskningsportfölj. ”Jag förstår att de regionala högskolorna inte vill bli farmarlag till de stora, men deras forskningsambitioner står i ibland vägen för ett effektivt samarbete; vi konkurrerar om medel, det skapas underkritiska miljöer, vi har samma typ av utbildning.” Intervjuerna visar också att de tre yngre högskolorna är känsliga för att bli betraktade som farmarlag eller filialer till de större. Det kan vara en anledning till att man snarare söker ett institutionaliserat samarbete med lärosäten utanför regionen. Ett annat skäl till detta är själva skälen till samverkan. Om högre kvalitet och spetskompetens på vissa områden är det som eftersöks, är det inte givet att det finns inom regionen. Det kan också finnas i Karlstad, i Uppsala eller varför inte i Yokohama eller Bangalore?

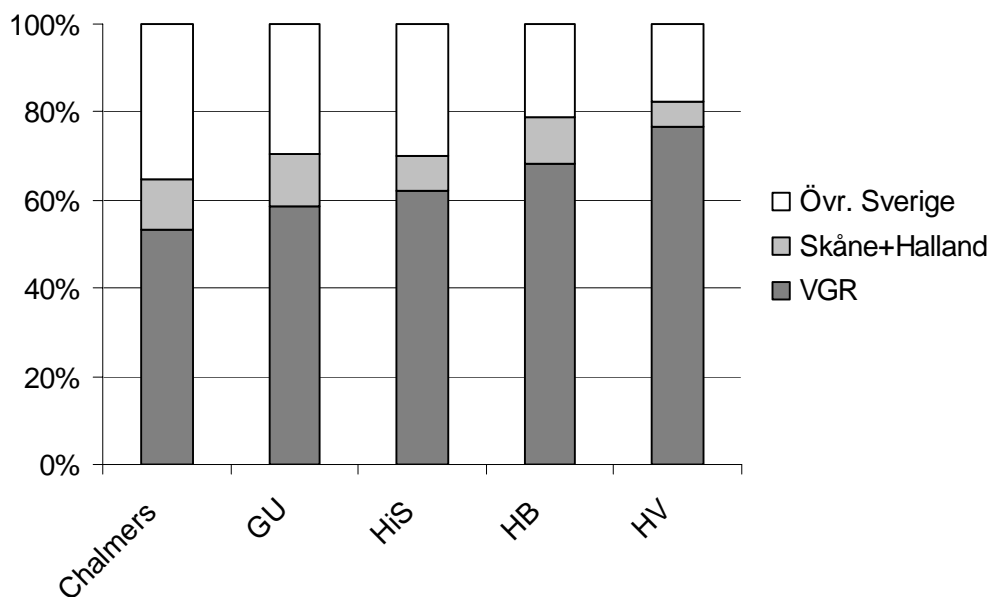
Tabell I: Nyckeltal för verksamheten 2005, regionens högskolor

	Chalmers	Göteborgs universitet	Högskolan i Borås	Högskolan i Skövde	Högskolan Väst
Antal helårsstudenter	8459	26066	5329	4307	4442
Intäkter för forskning (MSEK)	1435	2366	60	47	51

Källa: Högskoleverkets NU-databas

Precis som svenska högskolor i allmänhet rekryterar de västsvenska lärosätena främst från det egna länet. Grannregionerna Skåne och Halland är vid sidan av Stockholmsregionen de främsta källorna för utomregional rekrytering av svenska studenter.

Figur III: Län från vilka studenter rekryteras till högskolorna i Västra Götalandsregionen 2005

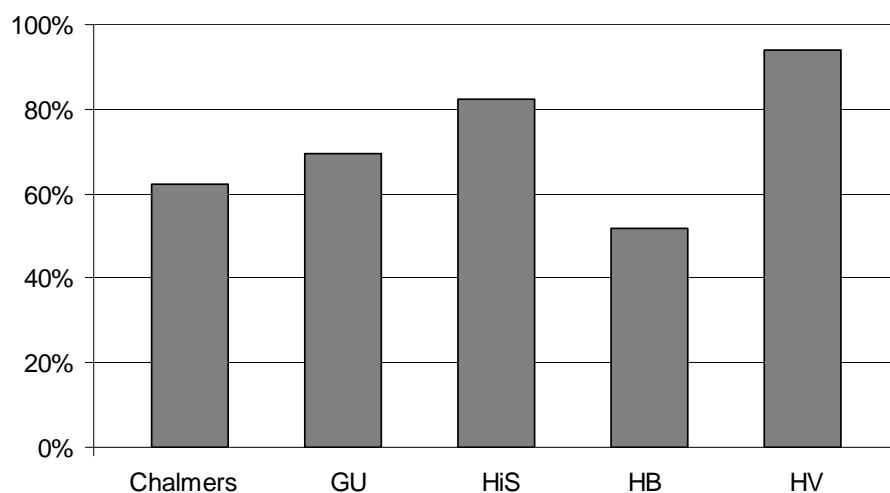
Källa: Högskoleverkets databas Regional rekrytering

Statistik över vart högskolornas studenter tar vägen efter utbildningen produceras inte lika regelbundet som rekryteringsuppgifter, men en undersökning från SACO visar att åtminstone två av högskolorna i Västra Götaland har studenter som till övervägande del bor kvar på högskoleorten nio år efter examen. Som framgår av figur III hade

Högskolan Väst (dåvarande Högskolan Trollhättan/Uddevalla) och Högskolan i Skövde enstark karaktär av att utbilda för den lokala arbetsmarknaden – i själva verket utgör de tillsammans med Malmö högskola ”topp 3” i SACOs undersökning. Högskolan i Borås, å andra sidan, utmärker sig genom att med undantag av Mälardalens högskola vara den högskola där den lägsta andelen studenter blivit kvar på högskoleorten. Högskolan kan därmed sägas vara nettoexportör av studenter från närregionen, medan Högskolan i Skövde förefaller ”importera” studenter till sin närregion. Observera att bristen på uppdaterade sammanställningar om studenternas boendeort gör denna typ av bedömningar något haltande.

Figur IV: Andel som bor kvar på högskoleorten 1999 av dem som tog examen 1990

Källa: SACO (2002)

Genom de fem lärosätena bedrivs idag 16 % av landets högre utbildning (räknat i termer av antal helårsstudenter) i Västra Götalandsregionen, vilket ska jämföras med att regionen står för 17 % av landets befolkning. I den mån regionen har en volymmässig specialisering av utbildning gentemot resten av landet härrör sig detta huvudsakligen från de Göteborgsbaserade lärosätenas profiler – de enda ”profilområden”, enligt Högskoleverkets uppdelning (där textil inte är ett eget område), som högskolorna med egen tyngd bidrar till är områdena Byggnadsteknik och Datavetenskap vid Högskolan i Skövde och Industriell organisation och ekonomi vid Högskolan i Borås.

Tabell II: Områden för vilka Västra Götalandsregionen har nationell övervikt i volym (>25% av landets helårsstudenter utbildas i regionen)³

- Arbetsvetenskap
- Arkitektur
- Byggnadsteknik/Väg- och vatten
- Datavetenskap
- Industriell organisation och ekonomi
- Kemiteknik
- Maskinteknik
- Odontologi
- Slöjd
- Teater, film och dans
- Teknisk fysik
- Övrig teknik

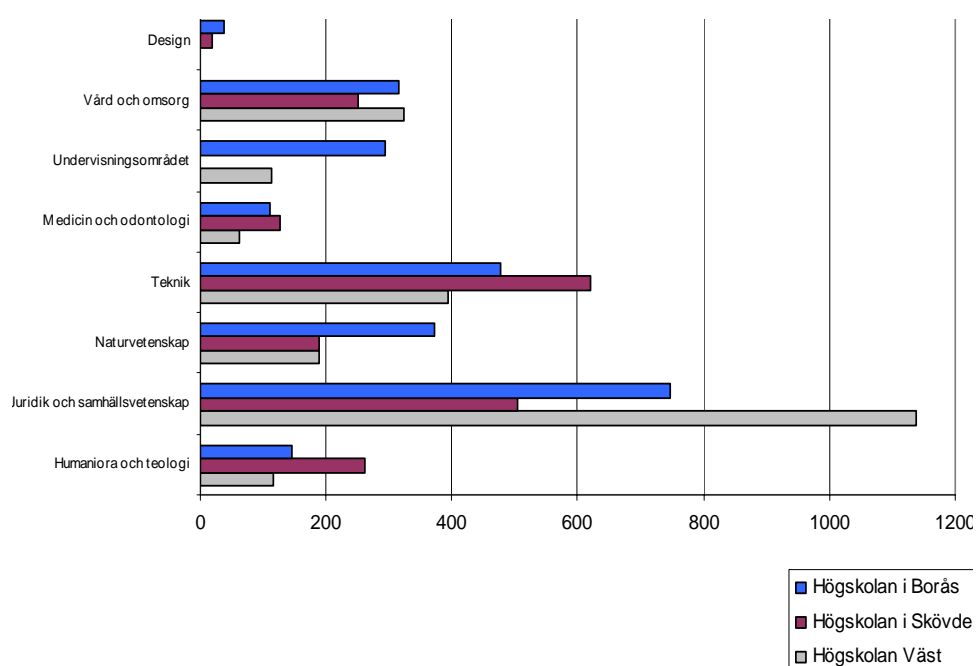
TRE HÖGSKOLORS PROFILER OCH STRATEGIER

I det följande ska vi koncentrera oss på de tre högskolorna i Borås, Trollhättan och Skövde. En översiktlig bild av utbildningsutbudet ger vid handen att högskolorna har ett tämligen likartat utbud. Vid samtliga högskolor finns exempelvis lärarutbildning, vårdutbildning och högskoleingenjörutbildning. Detta beror huvudsakligen på två saker. Dels finns det historiska skäl att utbildningar som tidigare var organiserade på subnationell nivå, som vård- och ingenjörutbildningar, inordnats i ”högskolan”. Dels behövs dessa utbildningar med sina stora volymer studenter, för att överleva i ett finansieringssystem som bygger på rekrytering och examination av studenter. Utan dessa yrkesutbildningar skulle inte högskolorna överleva ekonomiskt. Som framgår av figur V finns dock även inslag av profilering, i såväl utbildning som forskning.

---

³ Vi har undersökt den 45 ämnen som Högskoleverket definierat och för varje område slagit samman antalet helårsstudenter vid VGR:s fem lärosäten, för att sedan jämföra detta med det totala antalet helårsstudenter i landet för respektive ämne.

Figur V: utbildningsutbudet vid HB; HiS samt HV

Källa: Högskoleverkets NU-databas

Högskolan i Borås har under den senaste tioårsperioden expanderat kraftigt, i stort sett över hela linjen (undantag: Bibliotekshögskolan). Ingenjörshögskolan tillkom under 90-talet, och den datavetenskapliga institutionen har nästan fördubblats de senaste tio åren. Även Textilhögskolan har expanderat. Bibliotekshögskolan och textilhögskolan är de två huvudsakliga profilerna vid Högskolan i Borås. Bibliotekshögskolan var etablerad innan själva högskolan grundades. Det finns vissa planer på expansion av dessa områden och de har också givit Borås den tydliga inriktning som mynnat ut i ansökan om att bli landets första professionsuniversitet. Våra intervjuer visar att man har diskuterat att bygga forskningsmiljöer i många andra områden, men att man dragit slutsatsen att de blir för tunna. Det finns inte en tillräcklig kritisk massa och dessutom finns Göteborgs universitet på nära avstånd. De två profilmrådena rekryterar mer nationellt medan övrig utbildning har en regional rekryteringsprofil.

HB har utvecklat en strategi för den tredje uppgiften 2005-2009. Där slås fast att den har en mycket hög prioritet. Visionen för tredje uppgiften lyder: "Högskolan i Borås ska spela en huvudroll i utvecklingen av det omgivande samhället genom att vara den naturliga källan till kunskap för företag, offentlig sektor och enskilda individer". För att uppnå detta, framhåller man, krävs omvärldens förtroende, vilket erhålls genom

genomtänkta och efterfrågade utbildningar samt genom att vara öppna mot omvärlden och lyssna till de behov av kunskap och kompetens som finns i det omgivande samhället.

Högskolan menar att det krävs en aktiv roll på tre nivåer för att utvecklas:

- i Sveriges näringsliv och på den akademiska arenan
- i Västra Götaland inom näringsliv och offentlig sektor
- i Skaraborg inom näringsliv och offentlig sektor

Strategierna innehåller mål för fyra delar av samverkan: forskning, livslångt lärande, entreprenörskap, informera och exponera. Målen för livslångt lärande är i hög grad inriktade mot att öka regionens utbildningsnivå. Således ska andelen akademiker öka i Skaraborg, antalet uppdragsutbildningar ska likaledes öka, dessutom ska högskolan ”fånga upp det omgivande samhällets behov av kompetens”. Vidare ska högskolan skapa nätverk mellan samhälle och akademi och hitta metoder för att ta tillvara det omgivande samhällets kompetens i utbildningsutbudet. Sedan 1990-talet har Högskolan i Borås varit delaktig i utarbetande av långsiktiga strategier för regional utveckling, först med länsstyrelsen i Älvsborgs län sedan inom ramen för Västra Götalandsregionen.

Den till utbildningsvolym och forskningsmedel sett minsta av de tre högskolorna, Högskolan i Skövde, har mindre än 17 år på nacken. Trots dessa förutsättningar har högskolan fått rykte om sig att hålla minst lika god akademisk nivå på forskningen som de bägge andra högskolorna. Informationsteknologi och, på senare tid, systembiologi framstår som särskilda styrkeområden. Forskning och utbildning inom dataspelsutveckling, samt visst nyföretagande kring detta område har försett högskolan med en särskild profil.

Till skillnad från högskolorna i Trollhättan och Borås är Högskolan i Skövde belägen i en delregion (Skaraborg) som betecknas som jordbruksbygd snarare än en hemvist med industritraditioner. Med dessa förutsättningar är det kanske inte underligt att högskolan genom sin utveckling i tydligt lägre grad än de båda andra betonat lokal forskningsanknuten samverkan.

I Högskolan i Skövdes vision för grundutbildning finns den regionala dimensionen med som en av tre delar:

- Högskolan i Skövde skall ha en profilerad grundutbildning som gör oss nationellt unika
- Högskolan i Skövde skall vara ett kunskapscentrum för den näraliggande regionen
- Grundutbildningen skall vara högt värderad av våra nuvarande studenter, blivande studenter och arbetsgivare, samt utgöra en god grund för vidare studier.

Högskolan resonerar i sin forskningsstrategi att det behövs en bredd i utbildningsutbudet för att tillfredsställa en lokal och regional efterfrågan, men också ett antal profilområden där högskolan ska ha ambitionen att bli nationellt erkända.

Profileringskopplingarna är snarare till den nationella nivån än till den regionala. Den internationella arenan nämns inte alls. I strategin nämns också att det behövs en utvecklad analys av den regionala och lokala efterfrågan på utbildad arbetskraft. En sådan analys ska göras tillsammans med intressenter från näringslivet, offentlig förvaltning, kommunerna och regionen. Men, påpekas också, för att studenterna ska kunna verka på en föränderlig arbetsmarknad måste utbildningen förmedla generella och grundläggande principer snarare än specifika.

I målen för grundutbildningen står bl.a. att ”högskolan skall vara ett självklart val för regionens arbetsgivare och medborgare när det gäller kompetensutveckling inom våra ämnesområden. För att uppnå detta ska samarbetsformerna med det omgivande samhället utvecklas”.

Högskolan i Skövde har under flera år, under ledning av den nuvarande rektorn med näringslivsbakgrund, satsat på en profileringsstrategi. I detta arbete satsar man medvetet på tvärvetenskapliga områden mellan de ”klassiska” fakulteterna på landets universitet. Strategin är uppbackad med ekonomiska styrmedel. Högskoleledningen har infört flera åtgärder. För det första har man ställt upp kriterier för vad en ”stark forskningsmiljö” vid högskolan innebär. Högskolans forskningsanslag styrs från centralbudgeten till dessa miljöer. Idag har man två ”godkända” miljöer med ytterligare två ansökningar inlämnade. För det andra fördelar man 20 av de 25 miljoner som man får i forskningsanslag (av utbildningsdepartementet) efter en strikt formel av forskningsprestation. Företrädare för högskoleledningen menar att detta förfaringsätt underlättas av högskolans teknikvetenskapliga bas och av de tre institutionernas

tvärvetenskapliga karaktär. För det tredje tar man av grundutbildningsanslaget för att fördela pengar till ”kompetensupprätthållande” forskning – med andra ord sådan forskning som inte finns i en stark miljö och vars främsta existensberättigande är att den låter lärarna hålla kontakt med forskningsfronten inom deras område.

Högskolan Trollhättan-Uddevalla bildades formellt 1990. Under 90-talet expanderade sedan högskolan relativt snabbt, i en organisation utspridd till tre campusområden (förutom de två kommunerna i dåvarande högskolans titel finns också verksamhet i Vänersborg). Under 2000-talets första år har högskolan varit indragen i en stundtals hetsig utvecklingsprocess, vilket lett till att man idag är på väg att koncentrera verksamheten till ett campus i Trollhättan under det nya namnet Högskolan Väst.

Idag har högskolan fyra institutioner inriktade mot områdena teknik och naturvetenskap, vård, pedagogik och övriga samhällsvetenskapliga ämnen som ekonomi och juridik. Den sistnämnda institutionen innehåller även ämnet informatik. Även om högskolan går från tre campus till ett (Trollhättan) avvecklar man inte helt närvaron utanför huvudorten. Precis som de flesta andra högskolor bedrivs verksamhet genom ett antal lokala lär- eller högskolecentra, för vilka de respektive kommunerna står som huvudmän. Denna strategi kommer bl.a. att göra det lättare för högskolan att upprätthålla och utveckla dagens omfattande distansutbildning (ca en fjärdedel av högskolans nuvarande utbildningsvolym).

Högskolan Västs vision om utbildningsutbudet lyder:

- utbildningsutbudet är varierat
- attraktiva och kvalificerade utbildningar på grundnivå, avancerad nivå och forskarnivå
- tillfredsställer ett regionalt och nationellt behov
- lockar ett brett spektrum av studenter

Punkten om en anpassning till regionala och nationella behov förtydligas i texten med att det är utbildningar som tillfredsställer ett regionalt arbetsmarknadsbehov, ”och därmed ett nationellt behov”. De utgörs av utbildning som leder till examen inom områden där det långsiktigt kan förväntas finnas en stabil efterfrågan med förhållandevis stor volym på arbetsmarknaden i regionen. Högskolan har idag sådan utbildning – som kallas för basutbudet – inom områdena vård/omsorg, lärarutbildning,

ekonomi/personal och teknik/data. Noterbart är att högskolans vision är att ge utbildning på alla tre nivåer, även forskarnivå.

Forskningsmässigt har högskolan en särskild profil mot studier av (modellering, simulering, visualisering) verkstadsindustrins processer och produktframtagning. Högskolan har beslutat att koncentrera sin forskning starkare, och tagit det första steget åt detta håll genom att upprätta kriterier för ”vitala forskningsmiljöer”. Tanken är att högskolan på några års sikt ska ha tre sådana miljöer, till vilka de direkta fakultetsmedlen ska kanaliseras. Forskning inom övriga områden, som behövs för att behålla forskningsanknytning i högskolans utbildning, ska i första hand finansieras genom lärarnas kompetensutvecklingsmedel i utbildningsanslaget. En befintlig miljö, industriprocesser, befanns uppfylla kraven på en vital forskningsmiljö redan från början. Beslut har fattats om att forskningen inom området arbetsintegrerat lärande ska utvecklas till högskolans andra vitala miljö.

VÄSTSVENSKA HÖGSKOLEALLIANSER

I Västra Götaland förekommer flera allianser mellan lärosätena. Med syfte att stärka utbildning och forskning i Västsverige har exempelvis det västsvenska universitetssamarbetet skapats (VUS). I samarbetet medverkar Göteborgs universitet, Chalmers tekniska högskola, Karlstads universitet, Högskolan i Jönköping, Högskolan i Halmstad, Högskolan i Borås, Högskolan i Skövde, Högskolan Väst samt SLU Skara. Arbetet är tänkt att tydliggöra rollfördelningen mellan lärosätena för att bl.a. bättre tillgodose behovet av fort- och vidareutbildning i området samt övriga behov från samhället. Ett annat nätverk i västra Sverige är Produktion i Väst. Syftet är att öka den internationella konkurrenskraften inom verkstads- och fordonsindustrin och att använda resurser mer effektivt. Nätverket består av Chalmers, Högskolan i Jönköping, Högskolan i Halmstad, Högskolan i Skövde samt Högskolan Väst.

Vi har i den här studien valt att fokusera nätverket Västra Götalands högskolor (VGH), tidigare Bjertorpsdeklarationen vilket är ett samarbete mellan Högskolan i Borås, Högskolan i Skövde samt Högskolan Väst avseende grundutbildningen.

År 2003 träffades rektorerna för de tre högskolorna för att diskutera framtida samarbete. Tillsammans omsätter de ca en miljard kronor och de utbildar ca 30 000 studenter. Genom samverkan tänktes högskolorna bli mer intressanta som

förhandlingspartners och samtidigt kan befintliga resurser användas effektivare.

Utgångspunkterna var att varje högskola har nära till ett stort sjukhus och ett näringsliv vars efterfrågan på högt utbildad arbetskraft varit begränsad. De tre lärosätena tillsatte en grupp som utmynnade i Bjertorpsdeklarationen den 14 juni 2004. Syftena löd:

- ökade möjligheter för en tydligare profilering av de enskilda högskolorna
- ökad tillgänglighet till högskoleutbildning i regionen
- ökad styrka i förhållande till omvärlden regionalt, nationellt och internationellt
- ökade förutsättningar för ett effektivare utnyttjande av de sammantagna resurserna i form av kompetens, utrustning, lokaler och nätverk
- att varje högskola profilerar sig så att det sammantagna utbudet ökar
- samsyn kring förkunskapskrav, tillgodoräkningen av kurser, validering av reell kompetens samt rättssäker examination

De regionala aspekterna finns tydligt uttryckta i åtminstone två av punkterna. Inom ramen för samarbetet identifierades fem utbildningsområden som mest angelägna att vidareutveckla samarbetsformerna: datavetenskap/informatik, teknik/ingenjörgruppen, lärarutbildningsgruppen, ekonomigruppen, sjuksköterskegruppen. Av dessa grupper etablerades tre projekt: datavetenskap/informatik, teknik/ingenjörutbildning och lärarutbildning.

Bjertorpsdeklarationen övergick i samarbetet Västra Götalands högskolor (www.vgh.se). Namnet ansågs lättare att kommunicera utåt. Vårt intryck är att samarbetet mer utgår från utbildningskvalitet och akademiska utvecklingsmöjligheter än regional relevans, trots de regionala ambitionerna i själva deklarationen. Några exempel: högskolorna vinner stordriftsfördelar administrativt, samarbete lyfts fram istället för konkurrens om studenter och inte minst erbjuds en möjlighet till profilering vid varje enskild högskola. Vad gäller utbildningskvalitet är det intressant att notera att de tre högskolorna har ett organiserat utbyte av disputerade examinatorer i examensarbetet i lärarutbildningen. I datavetenskap/informatik planeras gemensamma masterutbildningar och i teknik/ingenjör läser man vissa inriktningar vid det lärosäte som också erbjuder masternivån. I den gruppen läggs dock också vikt vid att öka attraktiviteten för studenter och samverkanspartner för näringslivet (Västra Götalands Högskolor 2005).

Vad som inte omnämns i lika stor utsträckning är hur samarbetet främjar den regionala kunskaps- och kompetensförsörjningen. Trots att det bland målen fanns ett par mål med explicit regionala förtecken förefaller samarbetet främst ha givit allmänna kvalitetsförbättringar, stordriftsfördelar och en tydligare arbetsdelning. Det är intressant att notera att det främst är de stora yrkesförberedande utbildningarna som samarbetet gäller. Mycket litet tyder på att dessa utbildningar har givits någon speciell innehållslig inriktning mot den regionala arbetsmarknaden. En tydlig koppling finns däremot genom det samarbete som finns med det omgivande samhället i de utbildningar som vi tittat närmare på (ett undantag är textilingenjörutbildningen i Borås). De utbildningar som innehåller praktikperioder får en naturlig relation till lokala arbetsgivare.

VGH-samarbetet uppstod vid ett pressat ekonomiskt läge. De tre högskolorna hade expanderat kraftigt under flera år, men stod plötsligt med för stor kostnadskostym när studentantalet minskade. Man satsade på att samarbeta kring utbildning, med tanken att vissa grundläggande utbildningsmoment skulle harmoniseras och vissa mer fördjupande moment fördelas mellan lärosätena. De tre högskolornas grundutbildningsansvariga sattes att driva processen. När man fick signaler från utbildningsdepartementet om att master-nivån i den framskridande Bologna-processen skulle förbehållas lärosäten med vetenskapsområde, samtidigt som nyckelpersoner försvann ur ledningskretsarna, tappade samarbetet fart, till förmån för andra förbindelser. I Skövde arbetar man t.ex. nu med huvudstrategin att samarbeta med Halmstad och Örebro kring masternivån; åtminstone inom det teknikvetenskapliga området, vid Högskolan Väst förhandlar man med Högskolan i Jönköping och Karlstads universitet. På vårdsidan kom dock företrädare för de tre VGH-högskolorna, mer eller mindre på egen hand, en bit på vägen. I dagsläget finns ett ganska tätt samarbete på ledningsnivå, med ett antal möten per månad. Närmare samarbete eller till och med en sammanslagning/fusion har inte diskuterats öppet. Dagens erfarenheter av samordning med andra lärosäten för forskarutbildning skapar vissa förutsättningar för att gå vidare med nya samarbeten.

HiS har samarbetat med en mängd universitet och högskolor med vetenskapsområde för att kunna examinera doktorander och därmed befordra lektorer till oavlönade docenter, för att möjliggöra handledarskap. Trenden går mot att HiS försöker hitta ett mindre antal samarbeten på övergripande nivå. Det för närvarande viktigaste samarbetet gäller det teknikvetenskapliga området, där man har som mål att

tillsammans med Högskolan i Halmstad och Örebro universitet bilda en gemensam fakultet – eller åtminstone hitta varaktiga former för samverkan kring forskning och utbildning på forskar- samt masternivå. Det finns även mål att samverka kring masternivån, eller har tidigare funnits, med Högskolan i Borås och Högskolan Väst. Idag samarbetar man kring utveckling av uppdragsutbildning (utveckling av Bättre-konceptet), kring administrativa system och kring samverkansinsatser kopplade till regionens tillväxtprogram etc. Det sistnämnda samarbetet uppmuntras av VGR, t.ex. genom tillförande av medel till projektet PROSAM.

HV arbetar relativt nära HiS och HB vad gäller utveckling av nya samverkansstrukturer. VGR driver på ett tydligt sätt fram samverkan mellan dessa tre högskolor, i och med att regionen uttalat en ovilja att i framtiden stödja enskilda projekt vid en av högskolorna utan de andras medverkan. Vad gäller planer för forskarutbildning och en framtida rätt att utföra masterexamina är dock samarbete med Chalmers och Jönköping den huvudsakliga riktningen. Detta samarbete har sprungit i projektet *Produktion Väst* och har alltså haft en ursprungligt teknikvetenskapligt fokus, men har idag kommit att omfatta avtal som även gäller de samhällsvetenskapliga och humanistiska områdena.

SAMMANFATTNING

Som bl.a. Högskoleverket har påpekat behövs en koncentration av resurserna på färre lärosäten i vissa utbildningar. Det gäller t.ex. IT-utbildningar och högskoleingenjörsutbildningarna, för vilka det har skett en kraftig minskning av antalet studerande nationellt. Denna utveckling har tvingat fram allianser och en tydligare arbetsfördelning på den regionala nivån. Härvidlag är Västra Götalandsregionen inte något undantag.

Vår studie bekräftar att högskolorna tvingas satsa på ett tämligen likartat utbud av utbildningar, dels av historiska skäl (vårdområdet) och framför allt av ekonomiska. Vi kan också notera att den regionala nivån är prioriterad när det gäller strategier och visioner – kompetensförsörjning för regionen sätts i högsätet. Vissa utbildningar har också nationellt erkännande som mål. Däremot är den internationella nivån frånvarande i de tre högskolornas visioner. Tanken att regional relevans även skulle vara gångbar på den internationella arenan visar sig åtminstone inte i visionsdokumenten.

5 REGIONAL FÖRVALTNING OCH HÖGSKOLA – ETT TREVANDE FÖRHÅLLANDE

I detta kapitel diskuterar vi förhållandet mellan VGR och de tre högskolorna.

ORGANISATION OCH ANSVAR

Kärnan i VGR-konstruktionen är de tre tidigare landstingen i Skaraborgs, Älvsborgs och Göteborgs och Bohus län, som slogs samman 1999. Den beskattningsrätt och det styre genom ett eget fullmäktige som landstingen arbetat under har därigenom överförts till den nya regionala förvaltningen. Till detta har lagts det ansvar för regionalt utvecklingsarbete som i andra delar av landet ligger på länsstyrelsen. Jämfört med det andra samlade regionexperimentet – Region Skåne – har man i Västra Götaland valt en relativt ”federativ” organisation där regionens fyra kommunförbund (Göteborgsregionen, Sjuhärad, Fyrbodals och Skaraborg) givits betydande inflytande. VGR-konstruktionen har hela tiden varit tidsbegränsad – för närvarande fram till 2010, då förslag från Ansvarskommittén väntas ha börjat träda i kraft.

REGIONENS FÖRVÄNTNINGAR PÅ HÖGSKOLAN

Det finns höga politiska förväntningar på den högre utbildningens roll för regionens utveckling. I en artikel i Göteborgs-posten den 14 februari 2006, uttrycks det som att ”Infrastrukturen för forskning och utveckling i Västra Götaland är starkt beroende av ett väl utbyggt utbildningsväsen. Därför är det viktigt att samarbetet mellan högskolor och universitet fungerar för kompetensförsörjning och tillväxt i vår region”. Den dåvarande politiska majoriteten gav regiondirektören i Västra Götalandsregionen i uppdrag att ta fram en plan för en framtida organisation för forskning och utveckling. I det regionala tillväxtprogrammet för Västra Götaland, *Det gemensamma Västra Götaland. Hållbar tillväxt för ökad attraktivitet och konkurrenskraft*, betonas vikten av att tillvarata och utveckla mänskliga resurser. Genom satsningar på bl.a. det livslånga lärandet ska förutsättningar för tillväxt och utveckling skapas. Målen för det livslånga lärandet är kontinuerlig kompetensutveckling för alla i arbetslivet. Här lyfts även könsfördelningen fram. Ett mål är att skillnaderna mellan kvinnors och mäns utbildningsval minskar med 5 procent senast år 2007. Fokus är flexibilitet i utbildningssystemen, bättre koppling mellan arbetsliv och utbildning, samt motverkande av den könssegregerade utbildnings- och arbetsmarknaden samt Västsvensk universitetssamverkan.

REGIONALT UTVECKLINGSARBETE

Utöver de sjukvårdsrelaterade relationer (forskning, utbildning) till regionens universitet och högskolor som VGR så att säga ”ärvt” av landstingen är den främsta löpande kontakten mellan region och högskola kopplad till arbetet med regional utveckling. Regionförvaltningens uppgifter är fördelade över ett antal nämnder och styrelser. För uppgiften att bedriva regionalt utvecklingsarbete har den politiskt tillsatta Regionutvecklingsnämnden skapats. Nämnden har haft en årlig budget om ca 400 miljoner kronor. Till nämnden hör tjänstemannaorganisationen *Sekretariatet för regionutveckling*. Samordning med den kommunala nivån koordineras genom den politiskt tillsatta *Beredningsgruppen för regionutveckling*. Gruppen utses dels av VGR och dels av de fyra kommunförbunden, genom vilka delar av de regionala medlen kanaliseras vidare till bl.a. högskolorna.

Regionens universitet och högskolor är på olika sätt inblandade i ett antal av de aktiviteter som bekostas av regionens utvecklingsbudget. Två typer av kontakter dominerar dock. För det första satsar man på att utveckla de inkubatorer eller teknikparker som idag finns vid regionens universitet och högskolor. I flera fall har regionens finansiella stöd givit förutsättningar för nystart av verksamheter. Regionen ger dels direkta bidrag till var och en av inkubatorerna och dels till ett gemensamt kompetensnätverk. För det andra samarbetar region och högskolor kring regionala utvecklingsprojekt där kompetens hos högskolornas personal används för att skapa värden för lokalt näringsliv genom rådgivning eller utbildning och för att främja företagskontakter bland högskolornas studenter. Dessa verksamheter har ofta delfinansierats av EU-medel. Utöver dessa två typer av samverkansprojekt har enstaka andra former förekommit. Vid HiS har man till exempel fått medel från VGR för att utveckla ”serious games”-konceptet ETIS (Edutainment and Training Initiative Sweden).

Det uppmärksammade, och redan omnämnda Bättre-konceptet förtjänar att omnämnas som ett gott exempel på hur VGR samspelar med högskolorna (Högskolan Väst, Högskolan i Skövde, Högskolan Borås) kring utbildning för näringslivet. Genom konceptet erbjuds en uppsättning kurser speciellt framtagna för att till form och innehåll möta regionala arbetsgivares utbildningsbehov. I kursutbudet återfinns både breda ämnen som logistik, information och produktion och i mer specialiserade

områden som energi- och kemikaliehantering. Alla kurser är gratis för deltagarna och genom högskolornas lokala lärcentra erbjuds möjlighet att följa huvuddelen av kurserna från lokaler nära deltagarnas arbetsplatser. Högskolorna får, som för all vidareutbildning, betalt av staten via HÅS/HÅP-systemet. De extra kostnader för kursutveckling och distansundervisning som det ambitiösa konceptet medför för högskolorna täcks av VGR genom ett anslag om 2 miljoner kronor (siffran gäller 2006).

BEFINTLIGA BAND MELLAN REGION OCH HÖGSKOLOR

Krafter i regionen, om än inte nödvändigtvis från den regionala förvaltningen, har vid enstaka tillfällen påverkat högskolornas utbildningsutbud. Högskolan Väst har på initiativ av regionala politiker och intressenter i Trollhättans satsning på filmskapande utvecklat två nya utbildningar. VGR har både assisterat med att söka EU-medel för utvecklingskostnader och, när dessa pengar drogs in, själv skjutit till ekonomiskt stöd. Denna satsning har till sist också krönts med vissa mer permanenta medel från utbildningsdepartementet, vilket underlättats av att regionala krafter drivit på. Dessa positiva erfarenheter beskrivs av högskolans prorektor som en god bas för att ge samarbetet mellan VGR och HV ökad betydelse och omfattning.

Vi noterar också att befintliga band mellan region och högskola avtecknar sig som flöden av medel till forskning och utbildning – varav huvuddelen rimligtvis är kopplad till det gamla landstingets traditionella uppgifter. Totalt flöt enligt Högskoleverkets statistik nästan 149 miljoner kronor från gruppen ”Landsting och kommuner” till de fem lärosätena i VGR. Av dessa medel var en dryg tredjedel riktade mot utbildning och återstoden mot forskning och forskarutbildning. Även om de totala summorna är tämligen begränsade står dessa ”regionala” medel för uppemot 5 % av de totala intäkterna för forskning vid de två minsta högskolorna.

Tabell III: Andel av totala intäkter för forskning respektive utbildning som härrör från gruppen ”Landsting och kommuner”

	forskning	utbildning
Chalmers	0,6 %	0,3 %
Göteborgs universitet	3,2 %	1,9 %
Högskolan Väst	2,4 %	2,0 %
Högskolan Borås	4,8 %	3,1 %
Högskolan Skövde	4,8 %	1,6 %

Källa: Högskoleverkets NU-databas

Genom VGR-konstruktionen har alltså pengaströmmar mellan region och högskola (främst från landstinget) kommit att knytas till ett organ med ansvar för regional utveckling. Här förefaller det finnas en möjlig bas för regionens arbete med utvecklingsfrågor i anknytning till högskolorna genom att utvecklingsperspektivet tillåts inverka på utformningen av politikområden som kollektivtrafik och hälso- och sjukvårdspolitik. Vi har inte sett några tecken på att några sådana mönster hunnit utvecklats inom VGR; området får ses som en outnyttjad potential i den nya förvaltningsformen.

HB OCH REGIONEN

Som konstaterats ovan är det de två profilområdena vid Högskolan i Borås (HB) rekryterar mer nationellt, övrig utbildning är tämligen regional till sin karaktär. Med undantag från bibliotekshögskolan är regionalt näringsliv och offentlig förvaltning de främsta avnämarna. En ny regionindelning skulle kunna förenkla vissa indelningar. I nuläget har t.ex. strukturfonderna och ESF-rådet olika regionindelningar. Det finns dock en god samordningsvilja i närregionen, vilket bl.a.s drivits på av två avslagna ansökningar till VINNVÄXT 1 och en godkänd till VINNVÄXT 2.⁴

I Högskoleverkets utvärdering av informatik (2003) fick högskolan goda omdömen om sitt samarbete med det lokala näringslivet. Det fanns ett formaliserat och kursanknutet samarbete, vilket uppskattades av studenterna. På institutionsnivå fanns dessutom en sekreterare med ansvar för näringslivskontakter. När det gäller ingenjörsutbildningar finns det en tydlig lokal profilering i den s.k. Textilteknikutbildningen som är organisatoriskt placerad vid Textilhögskolan (Högskoleverket 2003).

HIS OCH REGIONEN

Den "akademiska" profilen på HiS har medfört en relativt svag koppling till befintligt näringsliv. Högskolan har, inte minst under sin förre (förste) rektor arbetat efter en mycket tydligt akademiskt orienterad strategi. Man har medvetet undvikit att utforma sin forskningsverksamhet (och därmed även fokus på utbildningssatsningar) efter befintliga lokala behov och det lokala näringslivets inriktning, även om visst sådant

---

⁴ VINNVÄXT är två program av forskningsfinansiering utlyst i tävlingsform där innovationsmyndigheten VINNOVA starkt betonat regional samstämmighet kring de inlämnade förslagen i kriterierna för att tilldelas medel.

tryck förekommer. Det finns dock vissa tecken på att man under senare år försökt kombinera den akademiska ambitionen med viss justering av grundutbildningsutbudet efter regionala behov ("Butikschefsprogrammet", "Specialistsjuksköterskeprogrammet"). Högskolans enhet för externa kontakter arbetar med att försöka hitta gemensamma intressen hos vissa av bygdens företag.

Inkubatormiljön/teknikparken Gothia Science Park, som ligger i anslutning till högskolan, är tydligt kopplad till HiS genom sin styrelse och genom att flera företag i den gryende verksamheten startats av studenter vid högskolan. Nyligen fattades också beslut om att samlokalisera forskningen vid HiS med teknikparksdelen av Gothia Science Park i en nyuppförd byggnad på högskolans campusområde. Teknikparken har därför på senare tid lyfts fram som en viktig knutpunkt för högskolans samspel med regionen. Även på utbildningssidan finns goda exempel. I utvärderingen av informatik lyftes högskolans samarbete med praktikfältet fram som ett gott exempel. Bedömaregruppen har intrycket att sådana kontakter finns både i grund- och forskarutbildningen (Högskoleverket 2004a).

HV OCH REGIONEN

Högskolan Väst har skapat sig ett varumärke starkt kopplat till närhet till det lokala arbetslivet. Främst märks kanske detta genom de olika utbildningskoncept som rymms inom begreppet "arbetsintegrerat lärande" (AIL). Härigenom erbjuds många av högskolans studenter att arbeta på lokala arbetsplatser under sin högskoleutbildning. Högskolan har också, med stöd av ett särskilt uppdrag från regeringen och omfattande finansiering från KK-stiftelsen, inlett egen forskning och utveckling kring AIL-frågor. I Högskoleverkets utvärdering av data-/systemvetenskap (Högskoleverket 2004) lyfts arbetsintegrerat lärande (AIL) fram som en viktig faktor för samarbetet med praktikfältet. Informatikämnet hade en speciell variant som kallades Co-Op, vilket innebar att studierna varvades med avlönade arbetsperioder hos arbetsgivare i regionen. Vid avdelningen bedrevs också flera EU-projekt tillsammans med regionala företag. Även i utvärderingen av högskoleingenjörer (2003) lyfts Co-Op-modellen fram som ett gott och framgångsrikt exempel.

För HV:s samverkan med närregionens verkstads- och medieindustri är Innovatum i Trollhättan av särskilt intresse. Plattformen Innovatum rymmer både ett forum för

gemensam verksamhet inom innovations- och näringsutvecklingsområdet, en fysisk miljö med företagspark och inkubator samt ett antal tjänster kring affärsutveckling och nyföretagande. Både Volvo Aero och HV har nyligen beslutat att förlägga delar av sin verksamhet till Innovatums byggnader, vilket väntas skapa ytterligare dynamik kring Innovatum och stärka högskolans kontakter med regionens näringsliv. En andra plattform för samverkan är Fyrbodalsinstitutet, där närregionens viktigaste aktörer på vårdområdet regelbundet samarbetar kring gemensamma intressen.

MOT TYDLIGARE PLATTFORMAR FÖR SAMVERKAN

Företrädare för högskolorna uppger att regionförvaltningen driver på för att knyta sitt samarbete med regionens universitet och högskolor till fyra ”arenor” för vidareutvecklad samverkan, med betoning av regionala tillväxtaspekter. Dessa arenor är tänkta att ha en fast, fysisk dimension, som utgörs av Lindholmen, Gothia Science Park, Inspira och Innovatum. Modellen med en arena för lokal utveckling har växt fram under längre tid i Västra Götalandsregionen. Lindholmen i Göteborg och Innovatum i Trollhättan är föregångare till ambitioner om regional förnyelse knutits sedan mitten av 80- respektive 90-talen.

I arenamodellens grundidé ligger att samarbete mellan lokal och regional förvaltning, stora företag med regional (lokal) närvaro och högskola med lokal närvaro kopplas till vissa utvecklingsområden där gemensamma intressen kan identifieras (t.ex. ”fordonsteknik” eller ”filmskapande”) och genom att verksamheter från flera aktörer samlokaliseras till en geografisk miljö. Inom arenan erbjuds stödjande projekt- och processledningskompetens i kombination med ”fria” medel för projekt. Modellen har bl.a. den fördelen att det ger samarbetet en större uthållighet och tydligare profil (långsiktigt varumärkesarbete, fysisk plats) vilket förenklar såväl intern som extern kommunikation. Bl.a. har arenorna använts för att söka och, ibland framgångsrikt tilldelas, regionala medel från EU och från nationella myndigheter. Medel från VGR och kommuner, som kan användas utan koppling till ett specifikt projektsyfte, har dock ansetts särskilt viktiga för att få dessa arenor att fungera (Alänge et al., 2005).

Projektarenan inom Innovatums teknikpark i Trollhättan är det tydligaste exemplet på hur VGR:s tre högskolor agerar på lokala ”arenor”, men även de båda andra högskolorna arbetar i liknande arrangemang. Gothia Science Park i Skövde och Inspira

i Borås är dock nytillkomna satsningar som befinner sig i tidigare utvecklingsfaser. Innovatums arenamodell arbetar efter en strategi som utgår från de medverkande företagens befintliga intressen och behov, men som betonar vikten av att även verka för förnyelse genom att utforska tekniska möjligheter i gränsområden mellan de projekt som bedrivs.

Alänge et al. (2005) menar att arenorna i Lindholmen och Trollhättan skapat en förmåga att formulera gemensamma problem som underlag för sofistikerade FoU-program, vilket författarna menar varit avgörande för regionens förmåga att dra nytta av regeringens ”Trollhättepaket” från 2004. Här bör högskolans medverkan i arenorna spela en viktig roll; till de akademiska forskarnas nyckeluppgifter i industrirelaterad forskning hör att formulera lösningsbara problem och lyfta perspektiven till en högre nivå utan att den industriella relevansen förloras (Broström 2007).

SLUTSATSER

Sammanfattningsvis upplevs nykonstruktionen VGR i allmänhet ha medfört större tyngd åt ”regionala aspekter” i högskolornas arbete. Relationen mellan den regionala förvaltningen och högskolorna har karaktäriserats av en något trevande ambition att lära känna varandras arbetssätt och lägga grunden för framtida samverkan. Vissa aktörer ser en fokusering av dessa relationer till sub-regionala arenor, där miljöerna Lindholmen och Innovatum, förefaller vara modeller, som ett sätt att ta samarbetet vidare. Mycket talar för att nybildade svenska stor-regioner skulle gå igenom en liknande fas av ”trevande” relationer mellan regional förvaltning och högskolor som den Västra Götaland gått igenom under de gångna åren, och erfarenheter härifrån torde därför kunna vara till nytta runt om i landet om Ansvarskommitténs förslag blir verklighet.

6 AVSLUTANDE DISKUSSION

HÖGSKOLANS SPÄNNINGSFÄLT

Vår analys av såväl den teoretiska litteraturen kring universitet och regioner samt de praktiska erfarenheterna från försöken i Västra Götaland pekar således mot ett tillstånd som skulle kunna beskriva som ett trevande förhållande. Det finns dessutom flera avgörande spänningsfält. Ett första sådant regionalt spänningsfält är samarbete visavi konkurrens. Från olika håll har samverkan mellan lärosäten efterlysts, men det finns inbyggda hinder i det nuvarande resurstilldelningssystemet. Hur ska en regional arbetsfördelning och samverkan uppnås med nuvarande system, som i så hög grad bygger på konkurrens? I vår fallstudie har vi noterat att det finns en rad samarbeten och nätverk med olika syften. Flera av dem syftar till att nå högre akademiska nivåer i forskning respektive utbildning. Med denna rådande logik spelar inte regionen nödvändigtvis så stor roll. Den kan göra det, men lika vanligt tycks det vara att söka samarbete utanför regionen. Det faktum att masterexamensrättigheter inte gavs till högskolor utan vetenskapsområde innebär nya förutsättningar för högskolorna. Samarbetet Västra Götalands Högskolor har haft som syfte att profilera gemensamma utbildningar samt att öka effektivitet och kvalitet. Även om det inte är uttalat kan detta samarbete tolkas som ett första steg mot ett mer institutionaliserat samarbete mellan lärosäte, kanske till och med en fusion på sikt, likt det så kallade Sydostsamarbetet mellan Växjö universitet, Högskolan i Kalmar och Blekinge Tekniska Högskola.

Finansieringssystemet motverkar inte bara arbetsdelning utan också profilering. Det behövs volym i verksamheten och en alltför tydlig profilering kan bli ödesdiger vid vikande studentantal, som i exemplet Blekinge Tekniska Högskola. Det finns ansatser till profilering vid högskolorna. Alla erbjuder vissa yrkesutbildningar, men de har också vissa spetsämnen med forskarkompetens. Fallet visar att man försöker att koncentrera sina forskningsresurser till vissa områden.

Ett annat spänningsfält rör högskolans gränser och uppgifter. Vad ska högskolan göra och vad kan andra göra lika bra eller bättre? Detta gäller såväl utbildning som forskning. Det finns också en spänning mellan att tillgodose dagens regionala behov och att skapa förutsättning för framtida utveckling. För forsknings- och samverkansprofiler kan det handla om att möta behov som dagens regionala näringsliv upplever sig ha (HV) eller arbeta för att skapa nya regionala profiler genom forskning, nyföretagande och

samverkan med avnämare och partners på andra orter (HiS – serious games). För utbildningsanordnare kan det handla om att utbilda för den regionala arbetsmarknaden eller att satsa på att hitta en nisch som skapar utrymme för vidare rekrytering. Detta kräver både lyhördhet gentemot regionala behov men också egen drivkraft att skapa attraktiv och högkvalitativ forskning och utbildning.

FRÅN SAMTAL OM SAMVERKAN TILL RIKTIGA PROJEKT

Vår studie visar att många av de insatser som har gjorts i samspel mellan region och högskolor syftar till att öka tilliten och det ömsesidiga förtroendet mellan de olika aktörerna. Konkret innebär det satsningar på nätverk, plattformar, mötesplatser etc. där gemensamma frågor kan identifieras och diskuteras. Medlen beskrivs som ”prata ihop sig-pengar”. Regionen har hittills inte i så stor utsträckning stött forskning i sig, även om det finns tendenser, som stöd till kompetenscenter och FoU-stöd inom vårdområdet.

Denna studie har inte haft till syfte att bedöma hur detta arbete skötts, eller utvärdera vilka resultat som uppnås. Vi konstaterar dock att det i princip finns goda argument för arbete som syftar till att skapa den tillit och ömsesidiga kunskap om varandra som är förutsättningar för en fungerande samverkan mellan högskola och region. Den nya samverkansteori som utvecklas och de samverkanserfarenheter som växer fram av de nya sätten att arbeta med regional utveckling pekar på att processresultaten inte ska underskattas vid utvärderingar och granskningar. Man brukar säga att processerna genererar koncept, kompetens och kontakter (Ekstedt & Henning 2004). Regionens insatser inom området ”regional tillväxt” har i hög grad varit inriktade på kontaktskapande.

Det finns dock en gräns för hur mycket stöd som kan ges till kontakt- och tillitsskapande verksamhet. När gränsen är nådd kan samverkan snarare bli kontraproduktiv, dvs. tilliten minskar. Det är därför viktigt att även satsa på reell finansiering av utbildning och forskning. Det är enbart genom framgångsrika projekt med koppling till kärnverksamheten som en långsiktig relation kan byggas. De förslag på större regionindelningar som förekommit förutsätter regioner där alla, alternativt alla utom en (Dalarna-Gästrikland) har såväl högskolor som universitet. Som dagens högskolesystem är utformat kan man hävda att varje region i detta läge skulle vara

försett med något som liknar ett nationellt högskolesystem i miniatyr – åtminstone sett till utbildningens inriktning. Det verkar alltså finnas förutsättningar för att de skisserade regionerna ska komma att arbeta i partnerskap med ett regionalt högskolesystem kring vissa frågor och politikområden.

Vad finns det då för risker med en sådan riktningförändring? Först och främst är det värt att påminna om att en liknande regional uppdelning av Högskolesverige redan har prövats. Erfarenheterna från de regionala utbildningslinjerna är viktiga utgångspunkter för en framtida diskussion. En uppenbar risk, som också har med historien att göra, är att pengarna i alltför hög grad satsas på befintlig verksamhet och inte på planerad. Här vilar ett stort ansvar på högskolorna att bidra till att ta fram projekt med regional relevans och hög vetenskaplig potential. För de regionala företrädarna behövs en öppenhet, långsiktighet och tålamod. Det är också viktigt att tillåta misslyckanden. För att få ett lyckat exempel krävs ett antal misslyckade projekt. Med governance som ledord snarare än styrning menar vi att relationen inte behöver bli kortsiktig och alltför snäv. Med en uppmuntrande och främjande attityd kan nya nischer skapas och nya företag etableras. Ett sådant exempel är utvecklingen av spel i Skövde.

UPPGIFTER FÖR ETT REGIONALT PARTNERSKAP

Även om man i vår fallstudieregion VGR är i en något ”trevande” fas i relationerna mellan förvaltning och högskola lämnar de västsvenska erfarenheterna några uppslag till att diskutera kring vilka områden dessa relationer ska fokuseras.

Ska man till exempel, som fem svenska handelskamrar föreslår på DI Debatt 2007-01-23 och som ITPS (2005) antyder, flytta ansvaret för svensk forskning och högre utbildning från nationell till regional nivå? Sådana förslag är tämligen kontroversiella i en högskolesfär som inte enbart har goda erfarenheter av regionala intressenters vilja till inflytande över delar av högskolornas verksamhet. Vårt intryck är man inte kan bortse från den oro som en av våra respondenter i Västra Götalandsregionen uttryckte: att regionalt inflytande riskerar att förvandla högskolorna till FoU-avdelningar till det befintliga regionala näringslivet. Det är förmodligen rimligast att huvudfinansieringen av högskolesystemet förblir statlig, med möjlighet för regionen att verka som komplementär finansiär där man ser sådana intressen. Det bör dock betonas att dessa möjligheter att verka i partnerskap med högskolan på ett sätt som möjliggör ömsesidig

nytta inte bör ignoreras. Den regionala ledningen bör ha för ögonen att arbeta nära universitet och högskolor med sikte på att få till stånd ömsesidig nytta i form av satsningar som stärker högskolans utbildning och/eller forskning och samtidigt leder till förnyelse och konkurrenskraft i den regionala ekonomin och/eller berikning av regionen på andra sätt. Detta bör vara möjligt att göra inom den regionala budget som bygger på egen beskattningsrätt. De medel som region och kommuner redan idag förser högskolan med (149 MSEK under 2005) kan genom fortsatt samordning mellan VGR och kommunförbunden utgöra en bas att stå på för att förnya och förtäta relationerna mellan regionstyrelse och högskolor.

I något fall kan det dock vara motiverat att förlägga statliga medel till regionerna. Som föreslagits i en tidigare utredning (Eurofutures/Nordregio, 2005) förefaller det naturligt att ge regionerna ansvar för vuxnas livslånga lärande och breddad rekrytering. I detta sammanhang noterar vi att kravet på att integrera högskolan tydligare i regionala, nationella och sektoriella innovationssystem resulterade i skapandet av myndigheten VINNOVA med ansvar för forskningssidan av högskolans verksamhet. För fort- och vidareutbildning skapades den tidsbegränsade Samverkansdelegationen som delade ut projektmedel över en treårsperiod. Efter delegationens nedläggning har inga nya initiativ till statlig finansiering av utbildningsinriktad samverkan tagits. Vi menar att ”regionaliseringen” av Sverige skapar nya förutsättningar för sådana insatser med syfte att uppnå stärkt kunskapsutbyte med högskolorna och högskoleanslutna lärcentra som noder. Det regionala systemet kan alltså förses med statliga resurser för stöd till utbildning riktad mot näringslivets behov.

GRÄNSSNITTEN MELLAN REGION OCH HÖGSKOLA

En central fråga för samspelet mellan regional förvaltning och högskola är hur samarbetet ska organiseras. Rimligtvis handlar uppgiften här inte om att konstruera enskilda modeller genom vilken alla kontakter mellan region och högskola förväntas förmedlas; ett fruktbart samarbete består snarare av en rad gränssnitt kring t.ex. vårdfrågor, regionalt utvecklingsarbete eller enskilda forsknings- och utbildningsinsatser med regionala dimensioner. Erfarenheter från de projekt som finansierades av Samverkansdelegationen tyder exempelvis på att det är svårt att bära projekt som är beroende av insatser från ett flertal lärare och forskare via samverkansavdelningar (Deiaco, Johansson och Westlund, 2005). De av

samverkansdelegationen finansierade projekt som syftat till mer konkret samverkan har i huvudsak burits upp av eldsjälar på institutionsnivå. Denna slutsats pekar på en stor utmaning för högskolorna: att hitta nya former för att koordinera sina kontakter med viktiga externa intressenter som t.ex. de nya regionala förvaltningarna.

Exemplet Västra Götalandsregionen visar hur regionala ambitioner till mer fokuserad och långsiktig samverkan kan möjliggöra för framväxten av nya arenor kring vilka gränssnitten kan fokuseras (här syftar vi främst på de ambitioner kring sub-regionala ”noder” eller ”arenor” som beskrivs i kapitel 5). VGR verkar driva på för denna modell som ett huvudsakligt verktyg för samverkan mellan region och högskola. Denna form ser ut att ha fördelen att kunna engagera de regionala storföretagen och vissa mindre företag vars tekniska inriktning matchar de större. Förutsättningen för detta är en lyhördhet för tongivande företags intressen i form av avgränsande (om än, ur ett affärsmässigt perspektiv, breda) verksamhetsområden som fordonsteknik eller filmskapande. Genom senare års intresse för stöd till ”klusterutveckling” och för att utveckla högskolemiljöer till dynamiska miljöer av intresse för befintligt näringsliv och nyföretagande torde det finnas förutsättningar för fler nyskapade regioner att utveckla liknande modeller för samverkan med högskolan. Erfarenheterna från VGR:s högskolenära arenor Lindholmen och Innovatum erbjuder några viktiga lärdomar för andra regioners arbete med arena-modellen. Exempelvis ser man hur en starkare regional orientering kan leda till nya spänningar mellan mer traditionella FoU-program som drivs från nationell nivå och de lokala aktörerna. Alänge et al. (2005) beskriver som ett exempel på detta hur företrädare för arenorna upplevt att deras manöverutrymme beskrivits genom att statlig finansiering i det s.k. Trollhättepaketet kom att läggas i händerna på den nationella myndigheten VINNOVA istället för att föras direkt till regionala aktörer.

Vi noterar också att företrädare för de tre mindre högskolorna i Västra Götaland är eniga om att skapandet av den regionala nivån och regionföreträdarnas agerande skapat ett nytt tryck på bred koordinering mellan de tre lärosätena. Detta både genom att man upplever sig behöva varandras stöd för att balansera de två Göteborgsbaserade lärosätenas större tyngd gentemot regionen och genom förvaltningens uttalade strategi att på längre sikt endast stödja projekt och satsningar kring vilka de tre högskolorna kan enas. På detta sätt kan tydliggörandet av gränssnitt mellan region och högskola, vilket

görs möjligt genom nya befogenheter för den regionala nivån, på längre sikt komma att bli en kraft som bidrar till tydligare ansvarsfördelning och närmare samarbete mellan högskolor inom regionen. Det bör dock observeras att denna utveckling kan sägas ha rakt motsatt effekt på relationen mellan högskolor i *skilda* regioner.

BEHÖVS FÖRÄNDRADE FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR HÖGSKOLAN?

Bakgrunden till vår studie är 00-talets nyväckta intresse för att den regionala nivån, och den beredskap att förändra de svenska spelreglerna för ansvarsfördelning mellan nationell och sub-nationella ansvarsnivåer som kommit till konkret uttryck i Ansvarskommitténs arbete. Vårt intresse för vad dessa förändringar kan få för följder för högskolorna leder oss, genom de diskussioner som förs i denna rapport, till frågan om även högskolesektorn behöver få nya spelregler för att kunna agera i sin nya omvärld. Den svenska högskolesektorn hör idag till världens hårdast reglerade (OECD, 2003; KTH/SISTER 2005), en reglering som är inriktad mot att säkerställa likartade villkor för högre utbildning över landet och som på några områden kan synas stå ivägen för en utveckling mot ett starkare samspel mellan region och lärosäte.

Vi har konstaterat att det förefaller rimligt att fylla gränssnitten mellan högskola och region med uppgifter kring livslångt lärande och kring kvalificerad utbildning till regionalt näringsliv. Det kan då visa sig nödvändigt att ge de akademiska institutionerna större autonomi att rekrytera studenter, för att till exempel kunna anta vissa åldersgrupper eller yrkesgrupper till särskilda utbildningssatsningar. Detta kräver ett avsteg från dagens hårt reglerade nationella antagningskriterier (Kim et al., 2005). Ett alternativ till regeländring är att tillföra den regionala ett särskilt anslag för öronmärkta utbildningsplatser med andra villkor än de reguljära platserna. I detta sammanhang kan även frågan om autonomi över frågan att ta ut avgifter för studieplatser bli aktuell.

7 REFERENSER

INTERVJUER

Bengt-Olof Elfström, Forskningschef vid Volvo Aero

Marita Johansson, Prorektor Högskolan Väst, Ansvarig för samverkansfrågor

Åke Lindén, chef för Näringslivsgruppen på Regionutvecklingssekretariatet, Västra Götalandsregionen

Staffan Lööf, Vicerektor Högskolan i Borås, Ansvarig för samverkansfrågor

Lars Niklasson, Prorektor Högskolan i Skövde, Ansvarig för forskningsfrågor

Marly Mattson, Verksamhetsansvarig avdelningen Externa kontakter vid Högskolan i Skövde

LITTERATUR

Alänge, S., H. Fogelberg, M. Lundqvist, C. Mellby, S. Thorpenberg, 2005, "Project Open Arenas – The evolution of the Lindholmen and Innovatum'arenas' and their role for innovation in vehicle technology," *Visanu* 2005:8

Andersson, Roland, Westberg, Lars-Gerhard, Johansson, Kent, 2006, "Regionens forskning behöver samordnas," i *Göteborgs-Posten* 14 februari 2006

Ansvarskommitténs slutbetänkande *Hållbar samhällsorganisation med utvecklingskraft*, SOU 2007:10

Broström, A., 2007, *Collaboration for Competitiveness*, Slutrapport till Länsstyrelsens konferens Innovation Society 2006, KTH / SISTER

Broström, A., E. Deiacco, S. Sörlin, 2004, *Tekniska universitet på världsmarknaden? -motiv och förutsättningar för en strategisk allians mellan KTH och Chalmers*, SISTER Arbetsrapport 2004:32

Broström, A., E. Deiacco och G. Melin, 2005, *Vägval för Örebro universitet och Mälardalens högskola - utredning av förutsättningarna för fusion, allians eller annan samverkan*, SISTER Arbetsrapport 2005:38

- Clark, B., 1983, *The Higher Education System*. Berkeley CA, University of California Press
- Deiaco, E. och A. Broström, 2005, *Kunskapsregionen Stockholm på världsmarknaden – Möjligheter och utmaningar för det regionala tillväxtprogrammet*, VISANU, Rapport 2005:4.
- Deiaco, E., M. Johansson, H. Westlund, 2005, *Ju mer vi är tillsammans... Utvärdering av Delegationen för regional samverkan om högre utbildning*, SISTER Arbetsrapport 2005:40.
- Edling, Jan 2005, *Agenda för Sverige*, Flexicurity
- Edqvist, O., 2003, "Layered Science and Science Policies", *Minerva*, Vol. 41, 2003.
- Eurofutures/Nordregio, 2005, *Sveriges regionala indelning – om tillväxtperspektivet får råda*, Rapport till Ansvarskommittén.
- Eurofutures, 2006, *Ansvarsfördelningen på regional nivå hur kan den se ut i praktiken?*, Rapport till Ansvarskommittén.
- Henning, R. & Ekstedt, E. (2004) *Hur främjas samverkan? Styrning, tävling och dialog. Regionala effekter av olika metoder för fördelning av utvecklingsmedel*. Visanu, Rapport 2004:1.
- Högskolan i Skövde 2003, *Forskningsstrategi 2005-2008*
- Högskolan i Skövde 2004, *Strategi för tredje uppgiften vid Högskolan i Skövde 2005-2009*
- Högskolan i Skövde 2005, *Årsredovisning 2005*
- Högskolan Väst 2006, *Strategier för Högskolan Väst – delrapportering fas 1*
- Högskoleverket 2003, *Utvärdering av högskoleingenjörutbildning, ingenjörutbildning samt brandingenjörutbildning vid svenska universitet och högskolor, Del II*, Högskoleverkets rapportserie 2003:20 R
- Högskoleverket 2004a, *Utvärdering av ämnet data- och systemvetenskap/informatik vid svenska universitet och högskolor*, Högskoleverkets rapportserie 2004:10 R
- Högskoleverket 2004b, *Högskolan samverkar*, Högskoleverkets rapportserie 2004:38 R

- Högskoleverket 2006a, *Högre utbildning och forskning 1945-2005 – en översikt*,
Högskoleverkets rapportserie 2006:3 R
- Högskoleverket 2006b, *Universitet och högskolor. Högskoleverkets årsrapport 2006*,
Högskoleverkets rapportserie 2006:26 R
- ITPS, 2005, *Sektor möter region – men hur och var? En studie av territorium och funktion i svensk politik på uppdrag av Ansvarskommittén*, Rapport till Ansvarskommittén
- Jessop, B., 1997, "The Governance of Complexity and the Complexity of Governance: Preliminary Remarks on some Problems and Limits of Economic Guidance," i Amin, A. och K. Hausner (eds.), *Beyond Market and Hierarchy: Interactive Governance and Social Complexity*. Edward Elgar
- Jessop, B., 2003, *Governance and Metagovernance: On Reflexivity, Requisite Variety, and Requisite Irony*," in Bang, H. (ed.), *Governance, Governmentality and Democracy*. Manchester University Press
- Kehm, B., 2002, *Effects of Globalisation on Higher Education. Current Trends and New Issues for Research*, Paper for the 15th Annual CHER Conference in Vienna
- Kim, L., M. Johansson, S. Sörlin och J. Storan, 2006, *Bridging the Gap - Comparing Actions for Widening Participation in Higher Education in Sweden and England*, SISTER Arbetsrapport 2005:39
- Konnander, Benkt, 2002, *Rapport från Edenmans departement: universitetspolitiken i Eklelesiastikdepartementet 1957-67: utarbetad inom en projektgrupp*, Järfälla
- KTH / SISTER, 2005, *The KTH Entrepreneurial Faculty Project*, VINNOVA Report VR 2005:13
- Nilsson, Jan-Evert & Åke Uhlin, 2001, *Regionala Innovationssystem, En fördjupad kunskaps-översikt*. Blekinge Tekniska Högskola
- OECD, 2003, *Education Policy Analysis*.

OECD, 1999, *The response of higher education institutions to regional needs*, Report from the Programme on institutional management in higher education.

Riksrevisionen 2005, Tillväxt genom samverkan? Högskolans och det omgivande samhället, RiR 2005:2.

Ruivo, B., 1994, "Phases' or 'Paradigms' of Science Policy?", *Science and Public Policy*, 21 (3), pp. 157–164.

SACO, 2002, *Arbetsmarknaden för högskoleutbildade. Inkomstutveckling och geografisk rörlighet under 1990-talet*.

Schilling, P., 2005, *Research as a source of strategic opportunity? Re-thinking research policy developments in the late 20th century*, Umeå studies in economic history, ISSN 0347-254X; 32

SOU 2003:123, *Utvecklingskraft för hållbar välfärd*, Ansvarskommitténs delbetänkande

Statskontoret, 2004, *Regionalt ansvar på försök i Skåne och Västra Götaland. Bättre samordning och effektivare resursutnyttjande?*, Statskontoret 2004:32

Teichler, U., 2004, *Changing Structures of the Higher Education Systems: The Increasing Complexity of Underlying Forces*, Papers produced for the UNESCO Forum Regional Scientific Committee For Europe and North America, Paris

Wikhall, M., 2001, *Universiteten och kompetenslandskapen*, SISTER skrifter 3, Nya Doxa, Göteborg

Westlund, H., 2003, *Regionala effekter av högre utbildning, högskolor och universitet - En kunskapsöversikt*. SISTER Working Paper 2003:28

Wikhall, M., 2002, "Forskningsanknytning med knappa resurser", i Sandström, Ulf (red), *Det nya forskningslandskapet*, SISTER Skrifter 5, Nya Doxa, Göteborg

Västra Götalands Högskolor, 2005, *Ett år av samarbete – en rapport om det första året av samverkan mellan Västra Götalands Högskolor med utgångspunkt från Bjertorpdeklarationen*

Västra Götalandsregionen u.å., *Det gemensamma Västra Götaland. Hållbar tillväxt för ökad attraktivitet och konkurrenskraft. Information om tillväxtprogrammet för Västra Götaland 2004-2007*

TIDIGARE ARBETSRAPPORTER/WORKING PAPERS

- 2007:60 Karla Anaya-Carlsson & Göran Melin: Den postdoktorala perioden för doktorsexaminerade läsåret 1998/99
- 2007:59 Fredrik Scheffer, Åsa Smedberg, Göran Melin: Fallstudie av en neurovetenskaplig forskarskola. Utvärdering av SSF:s satsning på National Network in Neuroscience
- 2007:58 Fredrik Scheffer & Göran Melin: Fallstudie av en biomedicinsk forskarskola. Utvärdering av SSF:s satsning på programmet Glykokonjugater i biologiska system
- 2006:57 Enrico Deiacco: Utbildningsbranschen – drivkrafter, storlek och nya affärsmodeller
- 2006:56 Göran Melin & Andreas Högberg: "Alla blir professor". En framåtblickande utvärdering av befordringsreformen vid KTH
- 2006:55 Enrico Deiacco & Göran Melin: Considerations on university alliances. Motives, risks and characteristics
- 2006:54 Göran Melin & Rickard Danell: Effects of funding young, promising scientists
- 2006:53 Andreas Högberg, Peder Karlsson & Peter Schilling: "Det gäller inte bara pengar, vi behöver även idéer" En studie av samverkanspraktik vid fyra lärosäten
- 2006:52 Olle Edqvist: Internationalisering av svensk forskning. Reflektioner från ett antal fallstudier
- 2006:51 Linda Blomkvist & Göran Melin: Forskarstuderande under och efter utbildningen. Jämförande offentlig statistik från Sverige och Danmark
- 2006:50 Enrico Deiacco & Göran Melin: Hur mår klinisk forskning? – en studie av FoU-verksamheten i Landstinget i Östergötland.
- 2006:49 Enrico Deiacco, Peter Schilling & Åsa Smedberg: Att möta kompetensbehov hos små och medelstora företag. En studie av KK-stiftelsens satsningar på Expertkompetensprogrammet
- 2006:48 Andreas Högberg & Göran Melin: Utvärdering av SSF:s satsning på Junior Individual Grants
- 2006:47 Åsa Smedberg & Göran Melin: Utvärdering av SSF:s satsning på Senior Individual Grants
- 2006:46 Ulf Sandström: Forskningsdebattens vad, vem, hur och varför
- 2006:45 Lillemor Kim: Kvalitet kontra kvantitet: Högskoledebatten 2005 – 2006
- 2006:44 Peder Karlsson & Peter Schilling: Nya teorier – Ny kunskapsproduktion? Några teoretiska perspektiv på IVA:s universitetsframsyn 2005/2006
- 2006:43 Karin Caldwell, Ulf J Johansson, Anders Liljas (ordf.) & Göran Melin (sek): Utvärdering av INGVAR (Individual Grant for the Advancement of Research Leaders) - med avseende på utformning, urvalsprocess och ledarskapsprogram
- 2006:42 Peter Schilling & Maria Johansson: Finansiering och strategi - En fallstudie över KK-stiftelsens profil- och plattformssatsning vid Blekinge Tekniska Högskola
- 2005:41 Enrico Deiacco & Fredrik Lagergren med medverkan av Åsa Smedberg: Energisystemforskning – till vad och hur mycket? Utvärdering av programmet för Allmänna energisystemstudier
- 2005:40 Enrico Deiacco, Maria Johansson & Hans Westlund: Ju mer vi är tillsammans... – Utvärdering av Delegationen för regional samverkan om högre utbildning
- 2005:39 Maria Johansson, Lillemor Kim, John Storan & Sverker Sörlin: Bridging the Gap – Comparing Actions for Widening Participation in Higher Education in Sweden and England
- 2005:38 Anders Broström, Enrico Deiacco & Göran Melin: Vägval för Örebro universitet och Mälardalens högskola : Utredning av förutsättningar för fusion, allians eller annan samverkan
- 2005:37 Hans Lööf & Anders Broström: Does Knowledge Diffusion between University and Industry Increase Innovativeness
- 2005:36 Lillemor Kim & Per Janson: Kompetens för evidens – om Vårdalstiftelsens särskilda kompetenssatsningar
- 2005:35 Göran Melin: De nya kulturutbildningarna - en undersökning av nya typer av högskoleutbildningar på kulturområdet
- 2005:34 Enrico Deiacco & Anders Broström: Kunskapsregion Stockholm på världsmarknaden - möjligheter och utmaningar för det regionala tillväxtprogrammet
- 2005:33 Lillemor Kim & Ewa Olstedt : Utbildningsvetenskapliga kommittén - en ny aktör i forskningslandskapet
- 2004:32 Anders Broström, Enrico Deiacco & Sverker Sörlin: Tekniska universitet på världsmarknaden? -motiv och förutsättningar för en strategisk allians mellan KTH och Chalmers
- 2004:31 Sverker Sörlin, Institutssektorn, högskolan och det svenska innovationslandskapet
- 2004:30 Sverker Sörlin (ordf.), Mårten Carlsson, Britt-Marie Drottz-Sjöberg och Göran Melin: Utvärdering av det svenska medlemskapet i IASA
- 2003:29 Göran Melin : Effekter av postdoktorala studier
- 2003:28 Hans Westlund : Regionala effekter av högre utbildning, högskolor och universitet. En kunskapsöversikt.

- 2003:27 Anders Broström, Hans Lööf & Carolina Sigfridsson: Kartläggning av högre utbildning och universitetsforskning i Mälardalen
- 2003:26 Bo Persson: Typifying Scientific Advisory Structures and Scientific Advice Production Methodologies
- 2003:25 Sandström, Ulf & Martin Hällsten: Företagens finansiering av universitetsforskning – en översikt i mars år 2003
- 2003:24 Janz, Norbert, Lööf, Hans & Bettina Peters: Firm Level Innovation and Productivity : Is there a Common Story Across Countries?
- 2003:23 Hans Lööf: Dynamic Optimal Capital Structure and Technological Change
- 2003:22 Ulf Sandström, Laila Abdallah, Martin Hällsten: Forskningsfinansiering genom regional samverkan
-
- 2002:21 Jan-Eric Degerblad, Olle Edqvist och Sam Hägglund: Utvärderingsspelet
- 2002:20 Laila Abdallah: Resultat eller process : Trender inom utvärdering av svensk högskoleutbildning under 1990-talet
- 2002:19 Henrik Karlsson: Konstnärlig forskarutbildning i Norden
- 2002:18 Ingrid Schild & Sverker Sörlin: The Policy and Practice of Interdisciplinarity in the Swedish University Research System
- 2002:17 Tobias Harding, Ulf Sandström, Sverker Sörlin & Gella Westberg: God avkastning på marginellt risktagande? Bidrag till en utvärdering av nordiskt forskningssamarbete inom ramen för NOS.
- 2002:16 Sverker Sörlin: Fungerar forskningssystemet?: Några strategiska frågor för strategisk forskning
- 2002:15 Hans Lööf & Almas Heshmati: The Link Between Firm Level Innovation and Aggregate Productivity Growth : A Cross Country Examination
- 2002:14 Göran Friberg: Svenska Tekniker 1620-1920 : Om utbildning, yrken och internationell orientering
- 2002:13 Maria Wikhall: Culture as Regional Attraction : Migration Decisions of Highly Educated in a Swedish Context
- 2002:12 PREST, University of Manchester: A Comparative Analysis of Public, Semi-Public and Recently Privatised Research Centres
- 2002:11 Henry Etzkowitz: The Triple Helix of University - Industry - Government : Implications for Policy and Evaluation
- 2002:10 Lillemor Kim: Masshögskolans paradoxer – fem inlägg i den svenska högskoledebatten
- 2002:09 Sverker Sörlin: Cultivating the Places of Knowledge
-
- 2001:08 Bo Persson : Reluctant Agencies : Sectorial Agencies and Swedish Research Policy in the 1980s
- 2001:07 Martin Meyer : Science & Technology Indicators Trapped in the Trippel Helix?
- 2001:06 Kunskapsystem i förändring, Verksamhetsprogram 2001-2003
- 2001:05 Verksamhetsberättelse 1999-2000, Föreningen för studier av forskning och utbildning
- 2001:04 Ulf Sandström : Om den svenska arkitektur-, bostads- och stadsbyggnadsforskningens karaktär
- 2001:03 Jenny Beckman, Mats Brenner, Olle Persson & Ulf Sandström : Nya arbetsformer inom diabetesforskning – studier kring en nätverkssatsning
- 2001:02 Lillemor Kim, Robert Ohlsson & Ulf Sandström : Kan samverkan mätas? Om indikatorer för bedömning av KK-stiftelsens satsningar
- 2001:01 Alexander Kanaev & Albert Tuijnman : Prospects for Selecting and Using Indicators for Benchmarking Swedish Higher Education